

შესავალი

სამოქალაქო ინტეგრაცია საქართველოსთვის სტრატეგიულ-პოლიტიკური მიმართულებაა. საქართველოს მთავრობის განაცხადის მიხედვით, სამოქალაქო ინტეგრაციის ქვაკუთხედს სწორედ განათლების სისტემა წარმოადგენს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება საქართველოს განათლების სისტემაში მიმდინარე რეფორმებს და მის ასახვას არაქართულენოვან სკოლებზე.

აღნიშნული დოკუმენტი მიმოიხილავს განათლების რეფორმის კონტექსტში არაქართულენოვან სკოლებსა და მოსახლეობაში არსებულ სიტუაციას. დოკუმენტის პირველი ნაწილი დაეთმობა საქართველოში არსებულ მრავალფეროვნებას და მის ასახვას საქართველოს განათლების სისტემაში, დოკუმენტის მეორე თავი მიეძღვნება საქართველოში განხორციელებული განათლების რეფორმის ძირითადი მიმართულებების მიმოხილვას, მესამე ნაწილში მოხდება ზოგადი განათლების რეფორმის შედეგად წარმოქმნილი პრობლემების იდენტიფიცირება არაქართულენოვან სკოლებთან მიმართებით, დოკუმენტის მეოთხე ნაწილში კი წარმოდგენილი იქნება რეკომენდაციები როგორც არსებული პრობლემების მოსაგვარებლად, ისე ამ სფეროში სამომავლო პოლიტიკის შემუშავებლად.

I. საქართველოში არსებული მრავალფეროვნება და მისი გამოძახილი საქართველოს განათლების სისტემაში

ეთნიკური მრავალფეროვნება

საქართველო მულტიეთნიკური ქვეყანაა. 2002 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მიხედვით, ეთნიკურად ქართველები შეადგენენ მოსახლეობის საერთო რაოდენობის 83,8%-ს, ხოლო სხვა ეთნიკური ჯგუფები 15,2%-ს (2002 წლის საყოველთაო აღწერა).

ეთნიკურ უმცირესობებთან მიმართებით სირთულეს ქმნის ის ფაქტი, რომ ეთნიკური უმცირესობები მკვეთრად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან რაოდენობით, განსახლების ტიპებით (კომპაქტური და დისპერსიული) და ქვეყნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მათი ინტეგრაციის ხარისხით. უმცირესობათა წარმომადგენლები განსახლებულნი არიან ოთხ რეგიონში: აფხაზეთი, სამხრეთ ოსეთი, ქვემო ქართლი და სამცხე-ჯავახეთი. ქისტები კომპაქტურად სახლობენ კახეთში (პანკისის ხეობა), თუმცა ქისტები შეადგენენ რეგიონის მხოლოდ შვიდ პროცენტს. კომპაქტური განსახლების გარდა, საქართველოში გვხვდება ისეთი ეთნიკური ჯგუფების დისპერსიული განსახლებები, როგორებიცაა: რუსები, ბერძნები, ქურთები, იეზიდები, ებრაელები, ასირიელები, უკრაინელები და სხვა. აღსანიშნავია, რომ ეს ეთნიკური ჯგუფები არ არიან ჰომოგენურები.

მაგალითად, ბერძნული დიასპორა შედგება ორი ჯგუფისგან, რომელთაგან ერთი საუბრობს თურქულად, ხოლო მეორე – თანამედროვე ბერძნულ ენაზე. აზერბაიჯანული მოსახლეობა, რომელიც ცხოვრობს შიდა ქართლსა და ქვემო ქართლში, მკვეთრად განსხვავდება ერთმანეთისგან. შიდა ქართლისა და ქვემო ქართლის აზერბაიჯანული ეთნიკური ჯგუფები ზოგად განათლებას განსხვავებულ ენებზე იღებენ: შიდა ქართლში – ქართულად, ქვემო ქართლში – აზერბაიჯანულად (სვანიძე, 2002). მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ ინტეგრაციის ხარისხი და განათლების დონე განსხვავებულია თბილისში მცხოვრებ ეთნიკურ უმცირესობებსა და მათი კომპაქტური განსახლების რეგიონებში მცხოვრებთა შორის. უფრო მეტიც, ეთნიკური უმცირესობების კომპაქტურად განსახლების რეგიონებში (სამცხე-ჯავახეთი და ქვემო ქართლი) რეგიონის შიგნით ინტეგრაციის ხარისხი სხვადასხვაა სოფელსა და ქალაქში.

ამასთან, განსხვავებულია ინტეგრაციისა და განათლებასთან დაკავშირებული პრობლემები, მაგალითად, ახალციხეში მცხოვრებ და ახალქალაქში მცხოვრებ უმცირესობის წარმომადგენელთა შორის, ისე როგორც რუსთავსა და მარნეულში მცხოვრებთა შორის. აღსანიშნავია ისიც, რომ ეთნიკური უმცირესობების კომპაქტური განსახლებები ესაზღვრება მათ ეთნიკურ სამშობლოს. მაგალითად, ქვემო ქართლის რეგიონი, სადაც კომპაქტურად სახლობენ ეთნიკურად აზერბაიჯანელები, ესაზღვრება სახელმწიფო აზერბაიჯანს, ხოლო სამცხე-ჯავახეთი, სადაც კომპაქტურად სახლობენ ეთნიკურად სომხები, ესაზღვრება სახელმწიფო სომხეთს.

საქართველოს მთავრობის განაცხადის მიხედვით, სამოქალაქო ინტეგრაციის ქვაკუთხედს სწორედ განათლების სისტემა წარმოადგენს.

ყურადსაღებია უმრავლესობის (ეთნიკურად ქართველების) საკითხიც. ქართველები წარმოადგენენ უმცირესობას ეთნიკური უმცირესობების კომპაქტურად განსახლებულ რეგიონებში (უმრავლესობა უმცირესობაში). მაგალითისათვის, ეთნიკურად ქართველები წარმოადგენენ მოსახლეობის უმცირესობას საქართველოს ისეთ რეგიონებში, როგორებიცაა ქვემო ქართლი და ჯავახეთი.

ლინგვისტური მრავალფეროვნება

ენობრივი სიტუაცია საკმაოდ მრავალფეროვანია საქართველოში, რადგან ეთნიკური ჯგუფები წარმომადგენენ სხვადასხვა ენობრივ ჯგუფს. ქართული (აგრეთვე მეგრულ-ლაზური და სვანური) მიეკუთვნება ქართველურ ენათა ჯგუფს. ინდოევროპული ენების სხვადასხვა ჯგუფს მიეკუთვნება საქართველოში არსებული ენები, კერძოდ, რუსული – სლავურ ჯგუფს, სომხურს და ბერძნულს აქვთ საკუთარი ჯგუფები ინდო-ევროპულ ენათა

ოჯახში, ოსური მიეკუთვნება ირანულ ენათა ჯგუფს. აზერბაიჯანული მიეკუთვნება თურქულ ენობრივ ჯგუფს ალათაურ ენათა ოჯახში. ქვემოთ წარმოდგენილი საქართველოს ლინგვისტური რუკა კარგად ასახავს საქართველოს ლინგვისტურ მრავალფეროვნებას:

სები და სხვ.). საქართველოს მოსახლეობის როგორც ეთნიკურად ქართველი (აჭარლების ნაწილი), ისე სხვა ეთნიკური ჯგუფების (აზერბაიჯანელები, ქისტები, ლეკები, აფხაზები) საგრძნობი რაოდენობა ისლამს აღიარებს. ქურთების ნაწილი იზიდიდა, ნაწილი ქრისტიანი და ნაწილიც მუსლიმანია. სა-

ოსტ გიპერტი (<http://titus.uni-frankfurt.de>)

ქართველები წარმოადგენენ უმცირესობას ეთნიკური უმცირესობების კომპაქტურად განსახლებულ რეგიონებში (უმრავლესობა უმცირესობაში). მაგალითისათვის, ეთნიკურად ქართველები წარმოადგენენ მოსახლეობის უმცირესობას საქართველოს ისეთ რეგიონებში, როგორებიცაა ქვემო ქართლი და ჯავახეთი.

რელიგიური მრავალფეროვნება

საქართველოს მოსახლეობა არაერთ რელიგიას მისდევს. მოსახლეობის უმრავლესობა მართლმადიდებელი ქრისტიანია, თუმცა ფართოდ არის წარმოდგენილი სხვადასხვა რელიგიური კონფესიაც. ეთნიკური ქართველების უმრავლესობა მართლმადიდებელია. მართლმადიდებლები არიან ოსების, რუსების, ბერძნების, აფხაზების, ასურელებისა და უდიდების უმეტესი ნაწილი, ასევე, გარკვეული რაოდენობა სომხებისა, რომელთა დიდი უმრავლესობა სომხთა სამოციქულო ეკლესიას მიაკუთვნებს თავს. როგორც ქართველების, ისე აღნიშნულ ეთნიკურ ჯგუფთა უმცირესობა კათოლიკე ან პროტესტანტია. კათოლიკური ეკლესიის მრევლი ეთნიკური სიჭრელით გამოირჩევა (ქართველები, სომხები, ასურელები, პოლონელები, გერმანელები, რუ-

ქართველოს ებრაელები იუდაიზმს მისდევენ, გერმანელები ლუთერანული ეკლესიის წევრები არიან, თუმც კათოლიკეებიც გვხვდებიან.

საქართველოს მასშტაბით (აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის გამოკლებით) მოქმედი რელიგიური გაერთიანებების სტატისტიკური გამოკვლევა პირველად თავისუფლების ინსტიტუტის დავალებით ჩატარდა: 2002 წლის გაზაფხულზე რელიგიურ გაერთიანებათა ხელმძღვანელი პირებისაგან მოპოვებულ იქნა ინფორმაცია წევრთა რაოდენობის შესახებ. შესაბამისი მაჩვენებლების შეფარდება 2002 წელს ჩატარებული აღწერის შედეგად დადგენილ რაოდენობასთან (4452100) ასეთი სურათი აჩვენა:

2002 წლის გაზაფხულზე არამართლმადიდებლების საერთო რიცხვი 823100 კაცს ანუ მოსახლეობის 18,5%-ს შეადგენდა.

2002 წელს საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტმა მოსახლეობა რელიგიურობის ნიშნით აღწერა. მისი შედეგები 2004 წელს გახდა ცნობილი. გაირკვა: საქართველოს იმ ტერიტორიის მოსახლეობა, რომელსაც მაშინ ცენტრალური ხელისუფლება აკონტროლებდა, 4375535 სულს ითვლიდა; მართლმადიდებლად თავს 3666233 ანუ 83,9% მიიჩნევდა, კათოლიკედ – 34727 ანუ 0,8%, სო-

საქართველოს სახალხო დამცველთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრი

№ დასახელება	რიცხვი	მოსახლეობის %
1. სომხური სამოციქულო ეკლესია	200 000	4,0
2. კათოლიკე	50 000	1
3. ლუთერანი	700	0,01
4. ბაპტისტი	6000	0,1
5. ორმოცდაათიანელი	5000	0,1
6. დუხობორი	1500	0,03
7. მალაკანი	2000	0,04
8. მეშვიდე დღის ადვენტისტი	400	0,0
9. იეჰოვას მოწმე	15 000	0,3
10. ხსნის არმია	800	0,02
11. ახალსამოციქულო ეკლესია	700	0,01
12. სხვადასხვა დასახელების ჯგუფები	300	0,0
13. იუდეველი	10 000	0,2
14. მუსლიმანი	500 000	11,2
15. იეზიდი	30 000	0,7
16. კრიშნაიტი	200	0,0
17. ბაჰაიტი	500	0,01
სულ	823100	

მესტა სამოციქულო ეკლესიის წევრად – 171139 ანუ 3,9%, იუდეველად – 3541 ანუ 0,1%, მუსლიმნად – 433784 ანუ 9,9%, სხვა რელიგიური რწმენის აღმსარებლად – 28631 ანუ 0,6%, ხოლო 33480 ანუ 0,8% არც ერთი რელიგიის მიმდევარი არ იყო. ამრიგად, არამართლმადიდებლების საერთო რაოდენობა ათეისტების, ნიჰილისტებისა და აგნოსტიკოსების ჩათვლით, უკანასკნელი ოფიციალური მონაცემების მიხედვით, 705302-ს შეადგენს, რაც მოსახლეობის საერთო რაოდენობის 16,1 პროცენტია.

ქართველოში 265 არაქართულენოვანი საჯარო სკოლა ფუნქციონირებს, რაც საჯარო სკოლების საერთო რაოდენობის 11,96%-ს შეადგენს.

საქართველოში ფუნქციონირებს სომხური, აზერბაიჯანული, რუსული, ოსური, სომხურ-რუსული, აზერბაიჯანულ-რუსული და სომხურ-აზერბაიჯანული სკოლები:

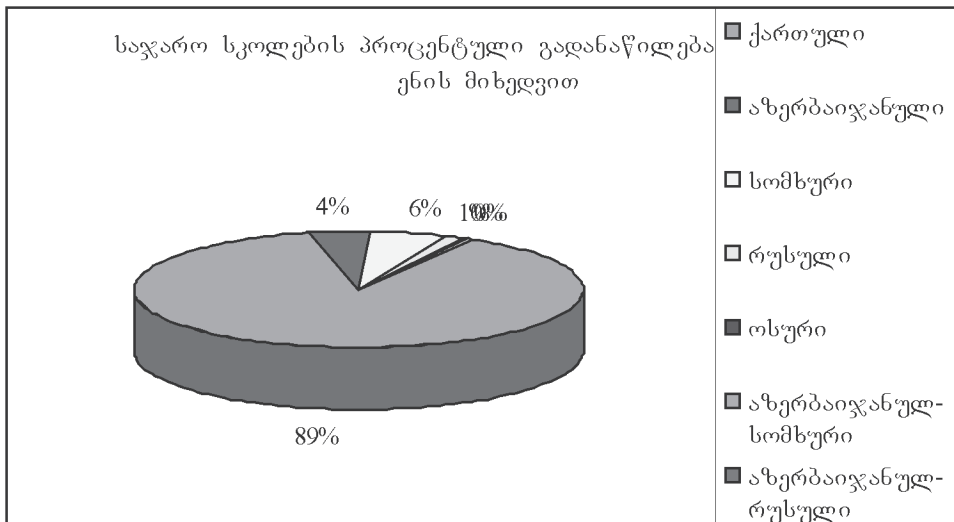
არაქართულენოვანი სკოლები რეგიონების მიხედვით შემდეგნაირადაა გადანაწილებული:

არსებული მრავალფეროვნების გამოძახილი საგანმანათლებლო სისტემაში

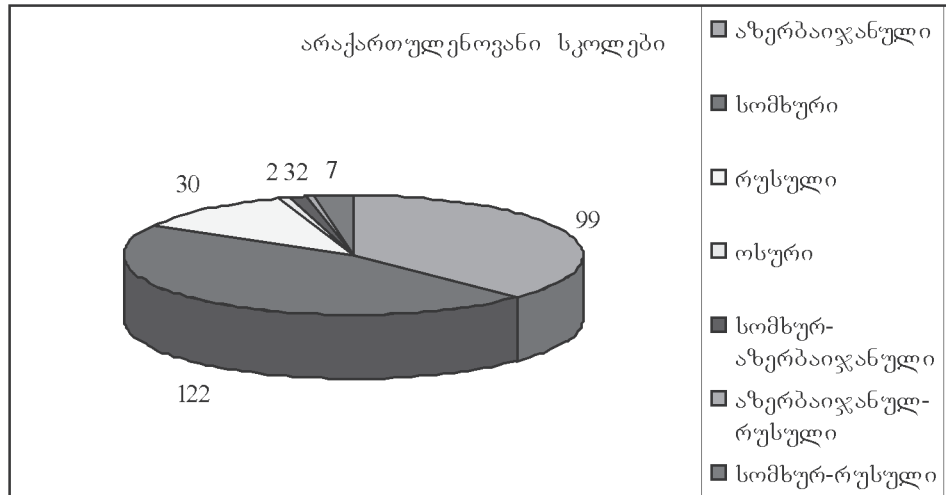
ქვეყანაში არსებული მრავალფეროვნება ასახულია საქართველოს ზოგადი განათლების სისტემაზე. სა-

მოსახლეობის ეთნიკური მრავალფეროვნების მსგავსად საჯარო სკოლის მოსწავლეთა შემადგენლობაც მრავალფეროვნებით ხასიათდება. სკოლის მოსწავლეთა ეთნიკური ჯგუფები რაოდენობის მიხედვით ქვემოთ მოყვანილ სქემაშია წარმოდგენილი.

დიაგრამა შედგენილია საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტროს პირველადი ინფორმაციის დამუშავებით

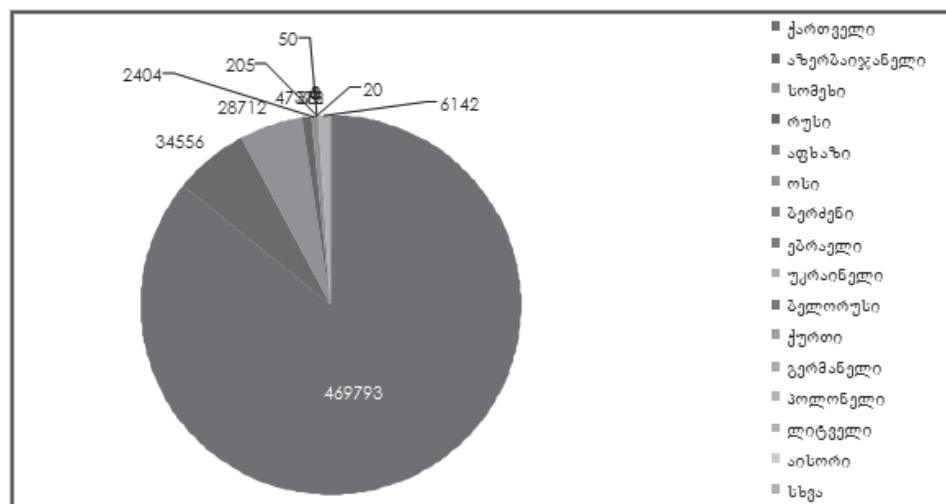
დიაგრამა შედგენილია საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტროს პირველადი ინფორმაციის დამუშავებით

ცხრილი შედგენილია საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტროს პირველადი ინფორმაციის დამუშავებით

რეგიონი	აზერბაიჯანული	სომხური	რუსული	ოსური	სომხურ-აზერბაიჯანული	სომხურ-რუსული	აზერბაიჯანულ-რუსული	ოსურ-რუსული	სულ:
ქვემო ქართლი	95	22	11	0	2	2	2	0	134
სამცხე-ჯავახეთი	0	98	4	0	1	1	0	0	104
თბილისი	1	2	10	0	0	4	0	0	17
მცხეთა-თიანეთი	0	0	2	2	0	0	0	0	4
კახეთი	3	0	1	0	0	0	0	0	4
იმერეთი	0	0	2	0	0	0	0	0	2
სულ:	99	122	30	2	3	7	2	0	265

საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრო

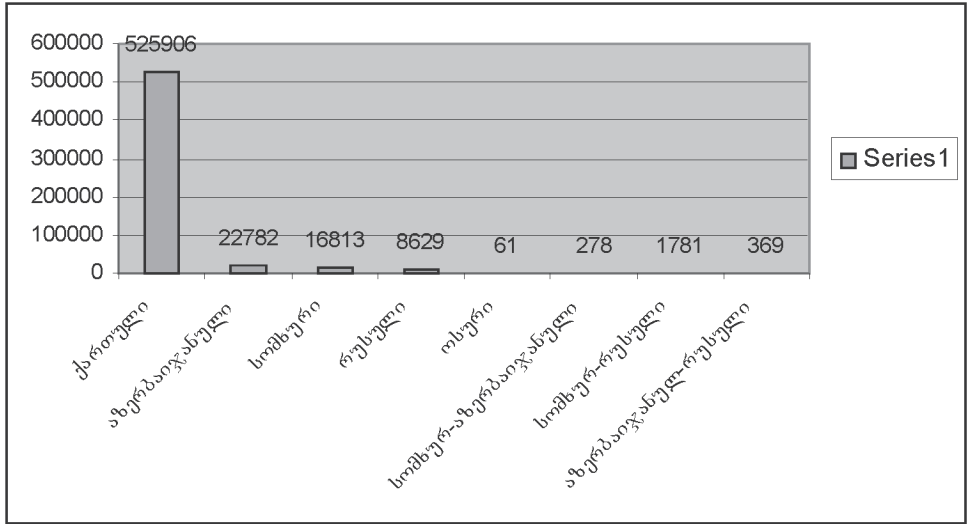

არაქართულენოვანი სკოლის მოსწავლეების რაოდენობა და ხვედრითი წილიც საკმაოდ მაღალია. არაქართულენოვანი სკოლების მოსწავლეთა რაოდენობა საჯარო სკოლის მოსწავლეთა საერთო რაოდენობის 8,79%-ს შეადგენს.

მნიშვნელოვანია არაქართულენოვანი სკოლების პედაგოგთა წილიც. საქართველოში მომუშავე საჯარო სკოლის 68779 პედაგოგიდან 6541 ანუ 9,5% არაქართულენოვანი სკოლის პედაგოგია. არაქართულენოვანი სკოლის პედაგოგების გადანაწილება რეგიონების და სკოლის ტიპის შესაბამისად შემდეგნაირად გამოიყურება:

საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრო

ცხრილი შედგენილია საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტროს პირველადი ინფორმაციის დაშუქებით

რეგიონი	აზერბ.	სომხური	რუსული	ოსური	სომხურ-აზერბ.	სომხურ-რუსული	აზერბ.-რუსული	ოსურ-რუსული	სულ:
ქვემო ქართლი	2641	443	281	0	43	47	46	0	3501
სამცხე-ჯავახეთი	0	2141	136	0	14	13	0	0	2304
თბილისი	18	50	337	0	0	167	0	0	572
მცხეთა-მთიანეთი	0	0	27	25	0	0	0	0	52
კახეთი	60	0	12	0	0	0	0	0	72
იმერეთი	0	0	40	0	0	0	0	0	40
სულ:	2719	2634	833	25	57	227	46	0	6541

არსებული მრავალფეროვნების გამოძახილი საქართველოს კანონმდებლობაში განათლების მიმართულებით

საქართველოში და, შესაბამისად, განათლების სისტემაში არსებული მრავალფეროვნება ასახულია საქართველოს კანონმდებლობაშიც. საქართველოს კანონის „ზოგადი განათლების შესახებ“ მეოთხე მუხლით განსაზღვრულია: „ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში სწავლების ენაა ქართული, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – ქართული ან აფხაზური.“ იმავე მუხლის მესამე პუნქტის მიხედვით, „საქართველოს მოქალაქეებს, რომელთათვის ქართული ენა მშობლიური არ არის, უფლება აქვთ მიიღონ სრული ზოგადი განათლება მათ მშობლიურ ენაზე, ეროვნული სასწავლო გეგმის შესაბამისად, კანონმდებლობით დადგენილი წესით“. ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში სავალდებულოა სახელმწიფო ენის სწავლება, ხოლო

აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – ორივე სახელმწიფო ენისა.

საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში შესაძლებელია, ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში სწავლება განხორციელდეს უცხოურ ენაზე. ამ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში სავალდებულოა სახელმწიფო ენის სწავლება, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – ორივე სახელმწიფო ენისა.

კანონის მე-7 და მე-9 მუხლებით გარანტირებულია ზოგადი განათლების ხელმისაწვდომობა: მე-7 მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით, სახელმწიფო უზრუნველყოფს თითოეული მოსწავლის მიერ მის საცხოვრებელ ადგილთან მაქსიმალურად ახლოს ზოგადი განათლების სახელმწიფო ან მშობლიურ ენაზე მიღების უფლებას. თუ ამ მუხლის პირველი პუნქ-

ტი და ცული უფლების განხორციელება შეუძლებელია სტანდარტული ვაუჩერის მეშვეობით, სახელმწიფო ასეთ მოსწავლეებს უზრუნველყოფს გაზრდილი ვაუჩერით ან/და დამატებითი დაფინანსებით საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული შესაბამისი მიზნობრივი პროგრამის ფარგლებში. გაზრდილი ვაუჩერის ოდენობა და დამატებითი დაფინანსება საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული შესაბამისი მიზნობრივი პროგრამის ფარგლებში უნდა უზრუნველყოფდეს ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული უფლების განხორციელებას მცირეკონტინგენტიანი საჯარო სკოლის, სპეციალური, კორექციული ან ლინგვისტური უმცირესობის სკოლის ან კლასის ფარგლებში, თუ არსებობს სამი მოსწავლე დაწყებით საფეხურზე, ექვსი მოსწავლე საბაზო საფეხურზე და 21 მოსწავლე საშუალო საფეხურზე. კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტი უზრუნველყოფს ყველა მოსწავლის უფლებას მიიღოს დაწყებითი და საბაზო განათლება. „ყველას აქვს სრული ზოგადი განათლების მიღების თანაბარი უფლება, რათა სრულად განავითაროს თავისი პიროვნება და შეიძინოს ის ცოდნა და უნარ-ჩვევები, რომლებიც აუცილებელია კერძო და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში წარმატების მიღწევის თანაბარი შესაძლებლობებისთვის. დაწყებითი და საბაზო განათლების მიღება სავალდებულოა.“

საქართველოს კანონის „ზოგადი განათლების შესახებ“ მეოთხე მუხლით განსაზღვრულია: „ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში სწავლების ენაა ქართული, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – ქართული ან აფხაზური.“ იმავე მუხლის მესამე პუნქტის მიხედვით, “საქართველოს მოქალაქეებს, რომელთათვის ქართული ენა მშობლიური არ არის, უფლება აქვთ მიიღონ სრული ზოგადი განათლება მათ მშობლიურ ენაზე, ეროვნული სასწავლო გეგმის შესაბამისად, კანონმდებლობით დადგენილი წესით“.

ზოგადი განათლების კანონი იცავს ყველა მოსწავლეს ყოველგვარი ძალადობისაგან და აძლევს მშობლიურ ენაზე გამოხატვის თავისუფლებას. კერძოდ, კანონის მე-13 მუხლის მე-2 პუნქტში აღნიშნულია: “დაუშვებელია საჯარო სკოლაში სასწავლო პროცესის რელიგიური ინდოქტრინაციის, პროზელიტიზმის ან იძულებითი ასიმილაციის მიზნებისათვის გამოყენება.“ ეს ნორმა არ ზღუდავს საჯარო სკოლაში სახელმწიფო დღესასწაულებისა და ისტორიული თარიღების აღნიშვნას, აგრეთვე ისეთი ღონისძიების ჩატარებას, რომელიც მიმართულია ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების დამკვიდრებისაკენ. იმავე მუხლის მე-6 პუნქტში კი აღნიშნულია: “სკოლა ვალდებულია დაიცავს და ხელი შეუწყოს მოსწავლეებს, მშობლებსა და მასწავლებლებს შორის შემწყნარებლობისა და ურთიერთპატივისცემის დამკვიდრებას, განურჩევლად მათი სოციალური, ეთნიკური, რელიგიური, ენობრივი და მსოფლმხედველობრივი კუთვნილებისა.“ მე-7 პუნქტის შესაბამისად კი, “სკოლა თანასწორობის სა-

ფუძველზე იცავს უმცირესობების წევრების ინდივიდუალურ და კოლექტიურ უფლებას, თავისუფლად ისარგებლონ მშობლიური ენით, შეინარჩუნონ და გამოხატონ თავიანთი კულტურული კუთვნილება“.

განათლების შესახებ კანონის მე-18 მუხლის პირველი პუნქტით გარანტირებულია მოსწავლის, მშობლის და მასწავლებლის რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლება. აღნიშნული მუხლის მეორე პუნქტის შესაბამისად, “დაუშვებელია, მოსწავლეს, მშობელს და მასწავლებელს დაეკისროთ ისეთი ვალდებულების შესრულება, რომელიც ძირითადად ეწინააღმდეგება მათ რწმენას, აღმსარებლობას ან სინდისს“.

განათლების შესახებ კანონის მე-5 მუხლი განსაზღვრავს სასწავლო გეგმის შემადგენელ საგნებს: კერძოდ, მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტის მიხედვით, “ეროვნული სასწავლო გეგმა მოიცავს შემდეგ საგნებსა და საგნობრივ ჯგუფებს: ა) ქართული (აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – აფხაზური და ქართული); ბ) საქართველოს ისტორია, საქართველოს გეოგრაფია და სხვა საზოგადოებრივი მეცნიერებები; გ) მათემატიკა; დ) საბუნებისმეტყველო მეცნიერებები; ე) უცხოური ენები; ვ) ფიზიკური, შრომითი და ესთეტიკური აღზრდა“. იმავე მუხლის მე-4 პუნქტის მიხედვით, იმ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში, სადაც სწავლება ხორციელდება არასახელმწიფო ენაზე, საქართველოს ისტორია, საქართველოს გეოგრაფია და სხვა საზოგადოებრივი მეცნიერებები უნდა ისწავლებოდეს ქართულად, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – ქართულად ან აფხაზურად. აღნიშნული დებულება გარკვეულ ჩანასახს წარმოადგენს ბილინგვური განათლების რეალიზაციისთვის.

ეროვნულ უმცირესობებს კანონმდებლობით დადგენილი წესით შეუძლიათ დააფუძნონ საგანმანათლებლო დაწესებულებები კერძო სამართლის იურიდიული პირის ფორმით, რისთვისაც მათ უნდა მოიპოვონ ზოგადი, უმაღლესი, დაწყებითი ან/და საშუალო საგანმანათლებლო საქმიანობის ლიცენზია საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2005 წლის 22 მაისის N452 ბრძანებით დამტკიცებული „ექსტერნატის ფორმით მიღებული განათლების სერტიფიცირების დებულების“ თანახმად, მოსწავლეს განათლების მიღება ექსტერნატის ფორმით შეუძლია ქართულ, რუსულ, სომხურ ან აზერბაიჯანულ ენებზე. ექსტერნატი, რომელიც გამოცდებს აბარებენ რუსულ, სომხურ ან აზერბაიჯანულ ენებზე, გამოცდას აბარებენ ქართულ ენასა და ლიტერატურაშიც შესაბამისი სასწავლო პროგრამის გათვალისწინებით. საგამოცდო ტესტების თარგმნას ქართულიდან რუსულ, სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე უზრუნველყოფს გამოცდების ეროვნული ცენტრი. ამასთან, ექსტერნატი, რომელიც გამოცდებს აბარებენ რუსულ ენაზე, არ არიან უფლებამოსილნი, უცხო ენის გამოცდა რუსულ ენაში ჩააბარონ.

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2005 წლის 28 მარტის NN127 ბრძანებით დამტკიცებული „ერთიანი ეროვნული გამოცდების ჩატარების დებულების“ მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით, სახელმწიფოს მიერ აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სწავლის გასაგრძელებლად (მიუხედავად სწავლების ენისა) ყველა აბიტურიენტი ვალდებულია ჩააბაროს გამოცდები შემდეგ საგნებში: ქართული ენა და ლიტერატურა, აბიტურიენტის არჩევით ერთ-ერთი უცხოური ენა (ინგლისური, გერმანული, ფრანგული, რუსული), ზოგადი უნარები. ამავე მუხლის მე-7 პუნქტის შესაბამისად, უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სახელმწიფოს მიერ აკრედიტებული პროგრამით სწავლის გასაგრძელებლად (მიუხედავად სწავლების ენისა) აბიტურიენტები უფლებამოსილი არიან, გამოცდა ზოგად უნარებში ჩააბარონ ქართულ, რუსულ, სომხურ ან აზერბაიჯანულ ენებზე. ხოლო მათემატიკაში, საქართველოს ისტორიასა და საზოგადოებრივ მეცნიერებებსა და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებში (ფიზიკა, ქიმია, ბიოლოგია) ჩააბარონ ქართულ ან რუსულ ენაზე, რის შესახებაც მათ უნდა მიუთითონ საგამოცდო განაცხადში.

„უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის თანახმად, უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სწავლების ენა არის ქართული, ხოლო აფხაზეთში – აგრეთვე აფხაზური. სხვა ენაზე სწავლება, გარდა ინდივიდუალური სასწავლო კურსებისა, დაშვებულია, თუ ეს გათვალისწინებულია საერთაშორისო ხელშეკრულებით ან შეთანხმებულია საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსთან.

II. განათლების სისტემაში განხორციელებული ძირითადი რეფორმები

განათლების სისტემაში არაერთი რეფორმა განხორციელდა, რომელიც თავისი მასშტაბურობით უპრეცედენტოდაც კი შეფასდა ზოგიერთი საერთაშორისო ექსპერტისა და ორგანიზაციის მიერ. მოკლედ მიმოვიხილოთ ამ დოკუმენტის კონტექსტში განათლების სისტემაში მიმდინარე რეფორმებს:

განათლების სისტემის დეცენტრალიზაცია

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ აქტიურად დაიწყო განათლების რეფორმის დეცენტრალიზაცია. კერძოდ დეცენტრალიზაციის პროცესის ფარგლებში შემდეგი ღონისძიებები განხორციელდა: 1) შეიცვალა დაფინანსების სისტემა; 2) შეიცვალა სკოლებში მმართველობის სისტემა.

1. დაფინანსების სისტემის შეცვლა რეფორმამდე საქართველოს საჯარო სკოლები დაფინანსებას იღებდნენ ადგილობრივი ბიუჯეტიდან. სა-

“სკოლა თანასწორობის საფუძველზე იცავს უმცირესობების წევრების ინდივიდუალურ და კოლექტიურ უფლებას, თავისუფლად ისარგებლონ მშობლიური ენით, შეინარჩუნონ და გამოხატონ თავიანთი კულტურული კუთვნილება“ (საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2005 წლის 28 მარტის NN127 ბრძანებით დამტკიცებული „ერთიანი ეროვნული გამოცდების ჩატარების დებულების“ მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტი).

ქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2005 წლის 15 სექტემბრის №449 ბრძანებით, ზოგადი განათლების კანონის შესაბამისად, სახელმწიფო ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებები დაფუძნდა საჯარო სამართლის იურიდიული პირების სახით. კანონით უზრუნველყოფილია ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულების ადმინისტრაციული და ფინანსური ავტონომია. ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემა გადავიდა ერთ მოსწავლეზე გათვლილ, ვაუჩერული დაფინანსების მოდელზე, სადაც როგორც საჯარო, ისე კერძო სკოლები მოსწავლეთა რაოდენობის შესაბამისად იღებენ თანხას სახელმწიფოს ცენტრალური ბიუჯეტიდან. ვაუჩერით სკოლების მიერ ხდება მიმდინარე ხარჯების დაფარვა, ხოლო კაპიტალური ხარჯები იფარება საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ბიუჯეტიდან. ვაუჩერის ფორმირების ფორმულაში შეიტანეს გეოგრაფიული მდებარეობის კომპონენტი; ვაუჩერის ოდენობა მეტია მაღალმთიან სკოლებში და ყველაზე მცირეა ქალაქებში.

კანონით უზრუნველყოფილია ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულების ადმინისტრაციული და ფინანსური ავტონომია.

შესაბამისად, მოსწავლეების რაოდენობის მიხედვით ხდება ვაუჩერების გადანაწილება. საქართველოს რეგიონების მიხედვით ვაუჩერების გადანაწილების შემდეგი სურათი იკვეთება:

დაფინანსების ახალ მოდელზე გადასვლის და, ამავედროულად, დაფინანსების გაზრდას შემდეგი უპირატესობები ჰქონდა:

- განათლების სისტემა გახდა გამჭვირვალე;
- საგანმანათლებლო დაწესებულებებს შორის შეიქმნა სამართლიანობის პრინციპზე დაფუძნებული კონკურენტული გარემო;
- კონკურენტულმა გარემომ გაზარდა განათლების ხარისხზე ორიენტაცია;
- დაფინანსებისა და მართვის ახალი მოდელის პირობებში ყოველი სკოლა თავისი ბიუჯეტის გან-

საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრო

ვაუჩერის ზომა	სკოლების რაოდენობა
300 ლარი (ქალაქი)	724
420 ლარი (სოფელი)	1102
510 ლარი (მაღალმთიანი)	635

საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრო

მოსწავლეთა რაოდენობა რეგიონების მიხედვით				
რეგიონი	300 (ქალაქი)	420 (სოფელი)	510 (მაღალმთიანი)	სულ
თბილისი	167574			167574
აფხაზეთი			264	264
აჭარა	25215	21438	13954	60607
გურია	4527	12970	1166	18663
იმერეთი	49381	30364	9708	89453
კახეთი	13880	37480	566	51926
მცხეთა-მთიანეთი	2276	8971	4358	15605
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი			4845	4845
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	23955	27873	2088	53916
სამცხე-ჯავახეთი	5940	851	23133	29924
ქვემო ქართლი	29610	38016	5021	72647
შიდა ქართლი	17859	27246	1775	46880
აფხაზეთი – ლტოლვილები	2067	672		2739
სულ	342284	205881	66878	615043

- კარგვისას საკუთარი პრიორიტეტებით ხელმძღვანელობს;
- მოხდა სკოლების ოპტიმიზაცია და აგრეთვე სკოლების სარჯების ოპტიმიზაცია.

2) სკოლებში მმართველობის სისტემის შეცვლა

სამეურვეო საბჭოს არჩევნები

სკოლების ავტონომიას უზრუნველყოფს ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულების თვითმმართველობა, რომლის სუბიექტებია სამეურვეო საბჭო, დირექცია, პედაგოგიური საბჭო, მოსწავლეთა თვითმმართველობა, დისციპლინური კომიტეტი. სამეურვეო საბჭო შედგება მშობლებისა და პედაგოგიური საბჭოს თანაბარი რაოდენობის წევრებისა და საშუალო საფეხურის მოსწავლეთა თვითმმართველობის მიერ არჩეული ერთი წარმომადგენლისაგან. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანო უფლებამოსილია სამეურვეო საბჭოში დანიშნოს ერთი წევრი. სამეურვეო საბჭო ირჩევს სკოლის დირექტორს, რომელსაც რეგისტრაციაში ატარებს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, შეიმუშავებს სკოლის განვითარების გეგმას, ამტკიცებს სკოლის ბიუჯეტს და დირექტორის მიერ მომზადებულ წლიურ ანგარიშს; ამასთან, უზრუნველყოფს ამ დოკუმენტების საჯაროობას. 2006 წლის 7 ივნისს

და განმეორებით 2007 წლის 7 მარტს პირველად ჩატარდა სამეურვეო საბჭოების არჩევნები. არჩევნებში მონაწილეობა მიიღო 400 ათასამდე ადამიანმა. არჩეული წევრების საერთო რაოდენობა შეადგენს 18000 კაცს, მათ შორის: 8300-ამდე პედაგოგია, 8300-ამდე – მშობელი და 1700-ამდე მოსწავლეთა თვითმმართველობის წარმომადგენელი. საბჭოების ეფექტიანი მუშაობის ხელშეწყობის მიზნით, სისტემატურად ტარდება სამეურვეო საბჭოების წევრთა ტრენინგები. სკოლების მოსწავლეთა თვითმმართველობაში არჩეულია დაახლოებით 20000 მოსწავლე.

სკოლის დირექტორთა არჩევნები

განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2006 წლის 13 ნოემბრის N929 ბრძანების თანახმად საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე ჩატარდა საჯარო სკოლების დირექტორთა შესარჩევი კონკურსი, რომელშიც საჯარო სკოლის დირექტორის 2200-ზე მეტი ადგილის დასაკავებლად მონაწილეობდა 5500-ზე მეტი კანდიდატი.

კონკურსი სამ ეტაპად ჩატარდა. პირველ ეტაპზე განხორციელდა სკოლის დირექტორების კანდიდატთა ტესტირება. ტესტი ოთხი კომპონენტისაგან შედგებოდა. ტესტირებაგავლილ კანდიდატებს ჩაუტარდათ მეორე ეტაპზე გასაუბრება. მესამე ეტაპზე კი ტესტირება- და გასაუბრებაგავლილი კანდიდატები ლოტოტრონის საშუალებით გადანაწილდნ საჯარო სკოლებში დირექტორების კანდიდატებად. სკოლის დირექტორობის იმ კანდიდატებს, რომლებსაც ჰქონდათ ტესტირებაში საუკეთესო შედეგი (ტერიტორიული ერთეულის მიხედვით საუკეთესო 20%-ს), საშუალება მიეცათ თვითონ აერჩიათ სასურველი სკოლა. წარდგენილ კანდიდატებს კი ირჩევდა სკოლის სამეურვეო საბჭო.

საგანმანათლებლო დაწესებულებებს შორის შეიქმნა სამართლიანობის პრინციპზე დაფუძნებული კონკურენტული გარემო; კონკურენტულმა გარემომ გაზარდა განათლების ხარისხზე ორიენტაცია.

სამეურვეო საბჭოების გადაწყვეტილებით 1166 საჯარო სკოლას (სკოლების საერთო რაოდენობის 53%) დღეს დემოკრატიული წესით არჩეული დირექტორი მართავს, ხოლო ვაკანტური სკოლებისთვის 2009 წლიდან კონკურსებისა და არჩევნების ახალი ციკლის დაწყება იგეგმება.

რესურს-ცენტრების შექმნა და ფუნქციონა

განათლების რაიონული განყოფილებების და სასკოლო ოლქის სამმართველოების ნაცვლად შეიქმნა საგანმანათლებლო რესურს-ცენტრები (სულ 72 რესურს-ცენტრია). მომზადდა რესურს-ცენტრების ტიპური დებულება, ჩატარდა კონკურსი რესურს-ცენტრების უფროსების თანამდებობაზე. კონკურსის წესით შეირჩა საგანმანათლებლო რესურს-ცენტრების თანამშრომლებიც. საგანმანათლებლო რესურს-ცენტრებში სულ 350 ადამიანი მუშაობს. რესურს-ცენტრის თანამშრომლებს ჩაუტარდათ ტრენინგები საქმის წარმოების, მუშაობის სწორად დაგეგმვის, ანგარიშის მომზადების, ტრენინგის მომზადებისა და ჩატარებისთვის აუცილებელი უნარ-ჩვევების გაცნობისა და დაუფლების მიზნით. 2006 წელს მოხდა 50 რესურს-ცენტრის შენობის რეაბილიტაცია და აღჭურვა საჭირო ტექნიკითა და ინვენტარით. რესურს-ცენტრების ფუნქცია გახდა არა კონტროლი, არამედ სკოლების მხარდაჭერა რეფორმების პროცესში როგორც მართვის, ისე სწავლების თვალსაზრისით; საამისოდ გამოიყენება კვლევები, ტრენინგები და სემინარები.

სასწავლო გეგმები და სახელმძღვანელოები

ეროვნული სასწავლო გეგმისა და სახელმძღვანელოების მიმართულება საქმიანობის სამ ძირითად ეტაპს მოიცავს: 1) ეროვნული სასწავლო გეგმების შემუშავება; 2) ეროვნული სასწავლო გეგმების პილოტირება; 3) ეროვნული სასწავლო გეგმების დანერგვა.

2004 და 2005 წლებში შემუშავდა სასწავლო გეგმების ორი ვარიანტი. პირველი ვარიანტი მოიცავდა I-VI კლასებს, ხოლო მეორე ვარიანტი I-XII კლასებს. ეროვნული სასწავლო გეგმების პილოტირება განხორციელდა ას ქართულენოვან, ათ რუსულენოვან, ათ სომხურენოვან და ათ აზერბაიჯანულენოვან სკოლაში. 2006-07 წლიდან დაიწყო ეროვნული სასწავლო გეგმის დანერგვა საქართველოს ყველა ქართულენოვან სკოლაში, ხოლო 2007-08 წლიდან არაქართულენოვან სკოლებში.

ახალი სასწავლო გეგმის შემუშავებას, პილოტირებას და დანერგვას თან ახლდა შესაბამისი სახელმძღვანელოების შექმნა, რომელსაც კერძო გამომცემლობები ახორციელებდნენ. სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრი, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 428-ე ბრძანების შესაბამისად, აწარმოებდა სახელმძღვანელოების გრიფირებას. არ არსებობს რამენაირი შეზღუდვა თითოეულ სა-

განში სახელმძღვანელოს რაოდენობაზე; გამომცემლობები ფუნქციონებენ საბაზრო ეკონომიკის პრინციპის შესაბამისად. სკოლები კი ავტონომიურ რეჟიმში ირჩევენ მათთვის სასურველ გრიფირებულ სახელმძღვანელოს, რომლითაც სორციელდება სასწავლო პროცესი კონკრეტულ სკოლაში. აღნიშნული სახელმძღვანელოს შექმნა ხდება მოსწავლეთა მიერ.

რეფორმის ფარგლებში განხორციელდა საბუნებისმეტყველო და საზოგადოებრივ მეცნიერებათა საგნების ინტეგრირებული სწავლება, ამასთან, სასწავლო პროცესი გადავიდა ტრიმესტრულ სწავლებაზე.

რეფორმის შედეგად მოსწავლეთა შეფასების ათბალიანი სისტემა დაინერგა. სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრმა 2007 წლიდან დაიწყო შეფასების სისტემის დანერგვა. შეფასების ინსტრუმენტში გათვალისწინებული იქნება იმ სიახლეების ეფექტიანობა, რომლებიც ჩაიღო სწავლისა და სწავლების პროცესის რეფორმირებაში. იგეგმება ოთხ წელიწადში ერთხელ შეფასების ჩატარება. შეფასება უზრუნველყოფს ეროვნული სასწავლო გეგმის ეფექტიანობის შესწავლას განვლილი სამწლიანი ციკლის მანძილზე და შეიმუშავებს რეკომენდაციებს მომდევნო სამწლიანი ციკლისთვის ეროვნული სასწავლო გეგმის დასახვეწად.

სამეურვეო საბჭო შედგება მშობლებისა და პედაგოგიური საბჭოს თანაბარი რაოდენობის წევრებისა და საშუალო საფეხურის მოსწავლეთა თვითმმართველობის მიერ არჩეული ერთი წარმომადგენლისაგან. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანო უფლებამოსილია სამეურვეო საბჭოში დანიშნოს ერთი წევრი.

არაქართულენოვანი სკოლებისთვის მოხდა ახალი სახელმძღვანელოების თარგმნა, რადგან დამოუკიდებელი სახელმძღვანელოების შექმნა არ შედიოდა გამომცემლობების ინტერესებში მათი საბაზრო არარენტაბელურობის გამო. სახელმძღვანელოები ითარგმნა პირველ ეტაპზე I-VII და X კლასებისთვის, ხოლო მეორე ეტაპზე II-VIII- XI კლასებისთვის აფხაზურ, ოსურ, რუსულ, სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე.

ერთიანი ეროვნული გამოცდების რეფორმა

2004 წელს საქართველოში უმაღლეს სასწავლებლებში ჩაბარების ახალი სისტემა იქნა წარმოდგენილი. რეფორმამდე მისაღები გამოცდების ადმინისტრირებას მთლიანად უმაღლესი სასწავლებლები ახორციელებდნენ; 2005 წლიდან შემუშავდა ახალი სტანდარტული და უნარ-ჩვევების ტესტირებაზე დაფუძნებული ერთიანი ეროვნული გამოცდების სისტემა. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ 2004 წელს წარმოდგენილი საგანმანათლებლო რეფორმა მიზნად ისახავდა ყველა აბიტურიენტისათვის თანაბარი პირობების შექმნას საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში ჩაბარებისას. სწორედ ამ რეფორმის ფარ-

არ არსებობს რამენაირი შეზღუდვა თითოეულ საგანში სახელმძღვანელოს რაოდენობაზე; გამოცემლობები ფუნქციონებენ საბაზრო ეკონომიკის პრინციპის შესაბამისად. სკოლები კი ავტონომიურ რეჟიმში ირჩევენ მათთვის სასურველ გრიფირებულ სახელმძღვანელოს, რომლითაც ხორციელდება სასწავლო პროცესი კონკრეტულ სკოლაში.

გლებში შემუშავდა და დაინერგა ერთიანი ეროვნული გამოცდები საქართველოში, რომლის მიხედვითაც, ყოველი აბიტურიენტი, მისი ეროვნების მიუხედავად, ვალდებულია ჩააბაროს სამი აუცილებელი ტესტი: ქართულ ენაში, ზოგად უნარჩვევებში (ქართულ ან რუსულ ენაზე, 2008 წლიდან აზერბაიჯანულ და სომხურ ენაზეც) და უცხო ენა. გამოცდებში მონაწილეობას იღებდა 31174 აბიტურიენტი (57% რეგიონებიდან, 43% დედაქალაქიდან). თუ 2003 წელს უმაღლეს სასწავლებლებში ჩაირიცხა 31315 სტუდენტი, მათ შორის 6279 კერძო სასწავლებლებში, 2005 წელს სტუდენტი გახდა 16507 აბიტურიენტი, მათ შორის – 9504 ქალი. მიღების შემცირება გამოიწვია აკრედიტებული სასწავლებლების რიცხვის შემცირებამ. სახელმწიფო დაფინანსება – სასწავლო გრანტი – მიიღო 4210-მა სტუდენტმა. გრანტის მაქსიმალური ოდენობა შეადგენს 1500 ლარს, რაც შეესაბამება სწავლის საფასურს სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებელში. 2006 წელს სიანლე შევიდა დაფინანსების წესში – განისაზღვრა 100%-ი, 70%-ი, 50%-ი და 30%-იანი დაფინანსება, რაც გულისხმობს სოციალური ფაქტორის გაძლიერებას დაფინანსების განაწილების პროცესში. გამოცდების შედეგად უმაღლეს სასწავლებლებში ჩაირიცხა 19479 სტუდენტი, რომელთაგან 8271-მა მიიღო სხვადასხვა კატეგორიის სახელმწიფო სასწავლო გრანტი. გრანტის განაწილების ახალი სისტემის ფარგლებში შესაძლებელი გახდა გრანტის მიმღებთა წილი გაზრდილიყო 25%-იდან 42%-ამდე წინა წელთან შედარებით. სახელმწიფო სასწავლო გრანტი გაიკა 34 უცხოეთის მოქალაქეზე.

არაქართულენოვანი სკოლებისთვის მოხდა ახალი სახელმძღვანელოების თარგმნა, რადგან დამოუკიდებელი სახელმძღვანელოების შექმნა არ შედიოდა გამოცემლობების ინტერესებში მათი საბაზრო არარენტაბელურობის გამო. სახელმძღვანელოები ითარგმნა პირველ ეტაპზე I-VII და X კლასებისთვის, ხოლო მეორე ეტაპზე II-VIII- XI კლასებისთვის აფხაზურ, ოსურ, რუსულ, სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე.

2006 წელს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ წამყვან კომერციულ ბანკებთან ერთად შეიმუშავა და აამოქმედა სტუდენტური სესხების სქემა. 2463 სტუდენტმა სხვადასხვა ვადით მიიღო სესხი სწავლის საფასურის დასაფარად. დაგეგმილია სტუდენტური სესხების სისტემის გაუმჯობესება, რაც გაზრდის სესხის ხელმისაწვდომობას გააუმჯობესებს სესხების პირობებს.

მასწავლებელთა პროფესიული განვითარება და სერტიფიცირება

მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების მიზნით, განათლების და მეცნიერების სამინისტრომ დააფუძნა საჯარო სამართლის იურიდიული პირი – მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრი. ცენტრმა რეფორმის ფარგლებში შემდეგი საქმიანობები განახორციელა:

1. მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების პროგრამების აკრედიტაცია

აკრედიტაციის ცენტრთან ერთად შემუშავდა პროგრამული აკრედიტაციის წესები და სტანდარტები. შემუშავდა პროგრამული აკრედიტაციის ჩატარების დებულება. ამ დებულების შესაბამისად, გამოცხადდა 2008 წლის დეკემბერში იურიდიული პირებისათვის აკრედიტაციის მისაღებად პროგრამების წარმოდგენის შესაძლებლობა. შემუშავდა მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების პროგრამებზე მომუშავე პირებისთვის პროგრამის დახასიათების სახელმძღვანელო, ჩატარდა კონკურსი და შეირჩინა მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების პროგრამების აკრედიტაციის ექსპერტები, რომელთაც უახლოეს მომავალში ჩაუტარდებათ კვალიფიკაციის ასამაღლებელი ტრენინგები.

2. მასწავლებელთა პროფესიული სტანდარტი

მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრისა და სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრის მიერ შემუშავდა მასწავლებელთა პროფესიული სტანდარტი, აგრეთვე საბაზო/საშუალო საგნობრივი სტანდარტები რვა საგნის/საგნობრივი ჯგუფისთვის. შემუშავდა დაწყებითი საფეხურის მასწავლებლის სტანდარტი. მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრის მიერ შემუშავებული სტანდარტი ითარგმნა სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზეც.

3. მასწავლებელთა სერტიფიცირება

მასწავლებელთა სერტიფიცირების პროცესი 2010 წლიდან დაიწყო. მიმდინარეობს მუშაობა სერტიფიცირების დებულებაზე. 2010 წლიდან 2015 წლამდე ყველა პედაგოგმა უნდა გაიაროს სერტიფიცირება. გათვალისწინებულია სერტიფიცირების განახლების პროცესიც შესაბამისი პროფესიული განვითარების კრედიტების დაგროვების პირობებით.

მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრმა სერტიფიცირების პროცესში მასწავლებელთა დასახმარებლად გარკვეული ნაბიჯები უკვე გადადგა. 2008 წლიდან გამოდის ყოველკვარტალური ჟურნალი “მასწავლებელი“, რომელიც საკმოდ კარგი რესურსია პედაგოგისთვის. 2008 წელს გამოიცა ოთხი ნომერი. ამასთან, გამოიცა მასწავლებელთათვის სერტიფიცირების პროცესში დამხმარე სახელმძღვანელოს სამი ნაწილი. მომავალ წელს იგეგმება მასწავლებლის დამხმარე სახელმძღვანელოს მეოთხე ნაწილის გამოცემა, რომელიც შეეხება ინტერკულტურულ განათლებას. აღსანიშნავია, რომ მას-

წავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრისა და არასამთავრობო ორგანიზაციის თანამშრომლობით ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისრის ფინანსური მხარდაჭერით მოხერხდა ჟურნალ “მასწავლებლის“ და მასწავლებელთა დამხმარე სახელმძღვანელოების სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე თარგმნა და გამოცემა.

ქართული ენის სწავლების რეფორმა

ერთიანი სამოქალაქო სივრცის შესაქმნელად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სახელმწიფო ენის შესწავლის შესაძლებლობების გაზრდას. განათლების და მეცნიერების სამინისტრომ დაიწყო პოზიტიური ნაბიჯების გადადგმა ამ მიმართულებით. შემუშავდა და დამტკიცდა არაქართულენოვან სკოლებში ქართული ენის სწავლების ახალი სასწავლო გეგმა, რომლებიც მომზადდა საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსა და ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისრის პროგრამების – „ქართულის, როგორც მეორე ენის სწავლება სამცხე-ჯავახეთის არაქართულენოვან სკოლებში“ და „ქართულის, როგორც მეორე ენის სწავლების ხელშეწყობა ქვემო ქართლის არაქართულენოვან სკოლებში“ – ფარგლებში. აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში მომზადდა რვა მეთოდური ბროშურა, პრაქტიკული სავარჯიშოების კრებული პედაგოგებისთვის და მასწავლებლის გზამკვლევი, გადამზადდა ქართულის, როგორც მეორე ენის 650 მასწავლებელი.

“არაქართულენოვან სკოლებში სახელმძღვანელოების სუბსიდირების პროგრამის“ ფარგლებში, მომზადდა და გამოიცა არაქართულენოვანი სკოლებისათვის ქართული ენის სახელმძღვანელო “თავთავი“ I, II და III ნაწილები (55000 კომპლექტი მოსწავლის და 4000 ცალი მასწავლებლის ადაპტირებული სახელმძღვანელო), რომელიც უსასყიდლოდ დაურიგდათ არაქართულენოვან სკოლებს.

აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ჩარიცხული სტუდენტების დაფინანსების სოციალური პროგრამა მოიცავს იმ სტუდენტებსაც, რომლებმაც დაამთავრეს ქვემო ქართლისა და კახეთის აზერბაიჯანულენოვანი, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის რაიონების სომხურენოვანი ზოგადი საგანმანათლებლო დაწესებულებები. “ერთიანი ეროვნული გამოცდებისათვის მომზადების პროგრამის“ ფარგლებში მოსამზადებელ კურსებს გადიან სამცხე-ჯავახეთის, ქვემო ქართლის, კახეთის რეგიონებში კომპაქტურად განსახლებული ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლები.

2004 წლის 31 დეკემბერს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის მიერ დამტკიცდა „სამოქალაქო ინტეგრაციის პროგრამა“, რომლის ამოცანაა უზრუნველყოს უმცირესობათა ენების მატარებლებისათვის თავისუფალი კულტურული და ენობრივი არჩევანი და სახელმწიფო

ენის ცოდნა. აღნიშნული პროგრამა დღემდე ხორციელდება.

2004 წლიდან მიმდინარეობს „სასკოლო პარტნიორობის პროგრამა“. აღნიშნული პროგრამის მეშვეობით ერთმანეთს უმეგობრდება რამდენიმე ათეული ქართულენოვანი და არაქართულენოვანი მოსწავლე და მათი მასწავლებლები. ერთობლივად განხორციელებული ღონისძიებების საშუალებით ისინი ეცნობიან ერთმანეთის კულტურასა და ადათ-წესებს, რაც მთავარი წინაპირობაა სხვადასხვა ეთნიკური კულტურის წარმომადგენლებს შორის გაუცხოების აღმოსაფხვრელად. განხორციელდა პროექტი “მომავალი იწყება დღეს“, რომელიც ითვალისწინებდა 2005 სასწავლო წლისთვის უმცირესობათა რეგიონების არაქართულენოვან სკოლებში ქართული ენისა და ლიტერატურის, საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის მასწავლებლების ვაკანტურ ადგილებზე საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან პედაგოგების გაგზავნას ერთწლიანი ხელშეკრულებით.

ყოველი აბიტურიენტი, მისი ეროვნების მიუხედავად, ვალდებულია ჩააბაროს სამი აუცილებელი ტესტი: ქართულ ენაში, ზოგად უნარ-ჩვევებში (ქართულ ან რუსულ ენაზე, 2008 წლიდან აზერბაიჯანულ და სომხურ ენაზეც) და უცხო ენაში.

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს და არასამთავრობო ორგანიზაციის თანამშრომლობით, აგრეთვე, ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისრის ფინანსური დახმარებით შემუშავდა ქართულის, როგორც მეორე ენის საუნივერსიტეტო მოდული, რომელიც ითვალისწინებს ქართულის, როგორც მეორე ენის მასწავლებლების მომზადებას ქართულ უმაღლეს სასწავლებლებში.

2010 წლიდან 2015 წლამდე ყველა პედაგოგმა უნდა გაიაროს სერტიფიცირება.

საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრომ სახელმწიფო ენის სწავლების ხარისხის გაუმჯობესების პარალელურად გარკვეული ნაბიჯები გადადგა უმცირესობათა მშობლიური ენის სწავლების ხარისხის გასაუმჯობესებლად. კერძოდ, განხორციელდა ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისრისა და საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს კიდევ ორი ერთობლივი პროექტი: პროექტი “აზერბაიჯანულის,

შემუშავდა და დამტკიცდა არაქართულენოვან სკოლებში ქართული ენის სწავლების ახალი სასწავლო გეგმა, რომლებიც მომზადდა საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსა და ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისრის პროგრამების – „ქართულის, როგორც მეორე ენის სწავლება სამცხე-ჯავახეთის არაქართულენოვან სკოლებში“ და „ქართულის, როგორც მეორე ენის სწავლების ხელშეწყობა ქვემო ქართლის არაქართულენოვან სკოლებში“ – ფარგლებში.

როგორც მშობლიური ენის სწავლების ხელშეწყობა ქვემო ქართლის არაქართულენოვან სკოლებში“ და “სომხურის, როგორც მშობლიური ენის სწავლების ხელშეწყობა სამცხე-ჯავახეთის არაქართულენოვან სკოლებში“.

2008 წელს საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტროს და ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა დარგში უმაღლესი კომისრის ოფისის თანამშრომლობით შემუშავდა ბილინგვური განათლების სტრატეგია ლატვიელი საერთაშორისო კონსულტანტის მიერ. აღნიშნული სტრატეგიის განხორციელება 2009 წლიდან დაიწყება.

III. რეფორმებისას წარმოქმნილი პრობლემები არაქართულენოვან სკოლებთან მიმართებაში

არაქართულენოვან სკოლებთან მიმართებაში არსებულ პრობლემებზე საუბრისას ძალიან ხშირად აქცენტი კეთდება მხოლოდ სახელმწიფო ენის სწავლების საკითხზე და ყველა პრობლემა აქიდან გამოდინარე განიხილება. სახელმწიფო ენის არცოდნა მნიშვნელოვანი ბარიერია და სასწრაფო რეაგირებას საჭიროებს; მაგრამ არაქართულენოვან სკოლებში სხვა არაერთი პრობლემაც გამოიკვეთა; ეს ეხება ზოგადად სწავლების დაბალ ხარისხს, რაც კომპლექსურ რეაგირებას მოითხოვს. აღნიშნული პრობლემების საილუსტრაციოდ რამდენიმე სტატისტიკური მონაცემის მოყვანაც საკმარისია. არაქართულენოვანი სკოლები გამოირჩევიან სკოლის მიტოვების თვალსაზრისით ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით, განსაკუთრებით, აზერბაიჯანულენოვანი სკოლები. სკოლების მიტოვების საერთო რაოდენობის 30%-ზე მეტი სწორედ ქვემო ქართლის რეგიონზე მოდის, სადაც კომპლექსურად სახლობენ ეთნიკური უმცირესობები. სკოლის მიტოვებასთან დაკავშირებულ პრობლემა თვალნათლივ იკვეთება ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

სახელმწიფო ენის არცოდნა მნიშვნელოვანი ბარიერია და სასწრაფო რეაგირებას საჭიროებს.

აღსანიშნავია, რომ სკოლების მიტოვების საერთო პროცენტული მაჩვენებელი საქართველოში 0,3%-ს შეადგენს (საფეხურების შესაბამისი მონაცემები იხილეთ სქემაზე), თუმცა ქვემო ქართლის აზერბაიჯანულენოვან ზოგიერთ სკოლაში აღნიშნული მაჩვენებელი 10%-საც აღწევს. მაგალითად, მარნეულის რაიონის სოფელ ყიზილაჯლოს საჯარო სკოლაში სკოლის მიტოვების მაჩვენებელი 9,7 პროცენტია, გარდაბნის რაიონის მესამე საჯარო სკოლაში – 13,7%, ქვემო ბოლნისის №2 საჯარო სკოლაში – 8,3%. აღნიშნული მონაცემი საკმაოდ მაღალია სკოლის მიტოვების საერთო მაჩვენებელთან შედარებით.

დამაფიქრებელ სურათს გვაჩვენებს მოსწავლეთა კონტიგენტების შედარება ქართულენოვან და არაქართულენოვან სკოლებში, განსაკუთრებით, სამუალო სკოლის საფეხურზე. გოგონათა კონტიგენტი, როგორც აზერბაიჯანულენოვან, ისე სომხურენოვან სკოლებში ძალიან დაბალია. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ქვემო ქართლის აზერბაიჯანულენოვანი სკოლები, სადაც სამუალო სკოლის მაღალ კლასებში გოგონათა მონაწილეობა მინიმუმდღა დაყვანილი. აღნიშნული საკითხი უფრო გამწვავდა თორმეტწლიან სწავლებაზე გადასვლასთან დაკავშირებით (ადგილობრივი რესურს-ცენტრების მოწოდებული ინფორმაცია).

2008 წლის ერთიან ეროვნულ გამოცდებზე არაქართულენოვანი სკოლის აბიტურიენტებს ჰქონდათ შესაძლებლობა, უნარების ტესტი რუსულ, სომხურ ან აზერბაიჯანულ ენაზე ჩაებარებინათ. აღნიშნული გამოწვეული იყო არგუმენტაციით, რომ მშობლიურ ენაზე ზოგადი უნარების ტესტის ჩაბარებით აბიტურიენტი უკეთ წარმოაჩენს საკუთარ რეალურ შესაძლებლობებს. მართალია, 2007 წლის გამოცდებთან შედარებით, როცა არაქართულენოვანი აბიტურიენტები უნარების ტესტს არამშობლიურ ენაზე აბარებდნენ, შედეგები ნამდვილად გაუმჯობესებულია, მაინც საკმაოდ დაბალია ქართულენოვან აბიტურიენტებთან შედარებით. ეს ფაქტი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს, რომ არაქართულენოვან სკოლებს პრობლემები აქვთ არა მხოლოდ სახელმწიფო ენის სწავლებასთან დაკავშირებით, არამედ საზოგადოდ ამ სკოლების რეფორმირებასთანაც.

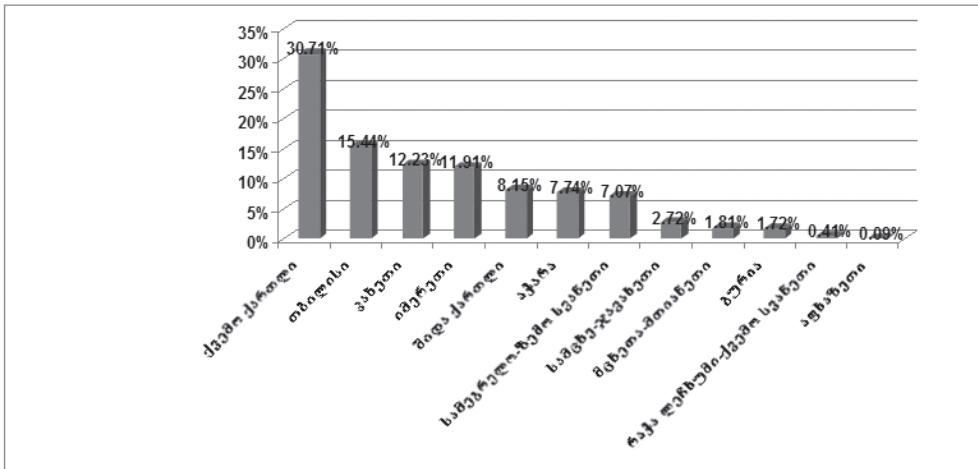
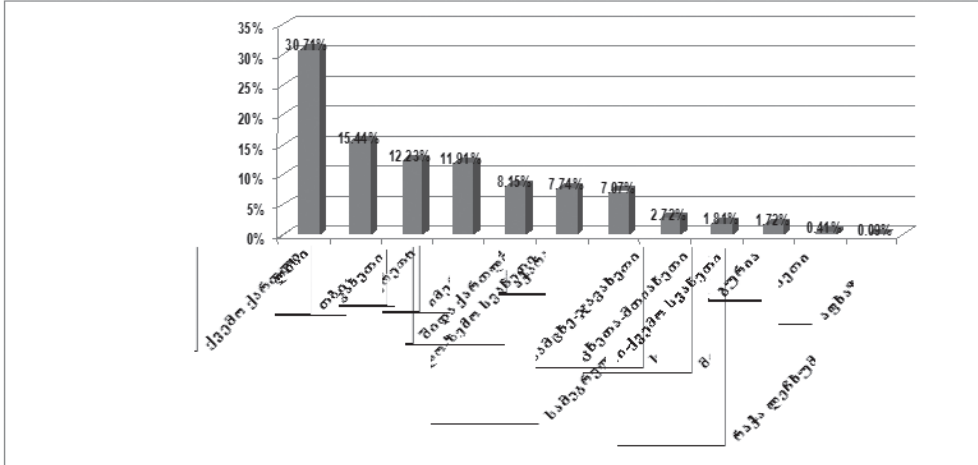
ზოგადად არსებული პრობლემების გარდა, მნიშვნელოვანია თითოეული რეფორმის ფარგლებში წარმოდგარი პრობლემების ანალიზი.

განათლების სისტემის დეცენტრალიზაცია

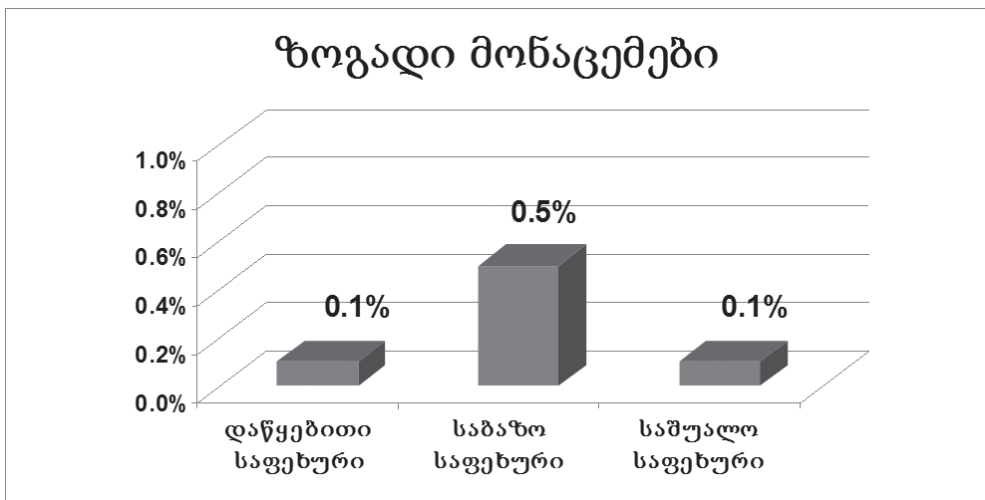
ა) სკოლების ვაუჩერული დაფინანსება
 სერიოზულ დაფიქრებას მოითხოვს არაქართულენოვანი სკოლების დაფინანსების პრობლემა. საქართველოში განხორციელდა განათლების სისტემის ერთ მოსწავლეზე გათვლილი ვაუჩერული დაფინანსების რეფორმა, რომლის შედეგადაც სკოლები იღებენ სახელმწიფო ვაუჩერს მოსწავლეთა რაოდენობის შესაბამისად. რეფორმის შედეგად სკოლების ნაწილს საკმაოდ დიდი ფინანსური რესურსი გაუჩნდათ, ნაწილი კი დოტაციური გახდა და მხოლოდ პედაგოგების ხელფასის გასტუმრებას ახერხებს. აღნიშნული პრობლემა არ არის დამახასიათებელი მხოლოდ არაქართულენოვანი სკოლებისთვის; ის საერთოა ყველა ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებისთვის, თუმცა არაქართულენოვანი სკოლები დამატებით დაფინანსებას საჭიროებენ ენობრივი ფაქტორების გათვალისწინებით. აღსანიშნავია, რომ კანონმდებლობა ითვალისწინებს არაქართულენოვანი სკოლების ლინგვისტურ საჭიროებებს, კერძოდ, განათლების შესახებ კანონის მე-7 მუხლის მიხედვით, თუ საგანმანათლებლო

საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრო

სკოლის მიტოვების მონაცემები საფეხურების მიხედვით

მიზნების განხორციელება შეუძლებელია სტანდარტული ვაუჩერის მეშვეობით, სახელმწიფო ასეთ მოსწავლეებს უზრუნველყოფს გაზრდილი ვაუჩერით ან/და დამატებითი დაფინანსებით საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული შესაბამისი მიზნობრივი პროგრამის ფარგლებში. გაზრდილი ვაუჩერის ოდენობა და დამატებითი დაფინანსება უნდა უზრუნველყოფდეს

ზოგადი განათლების მიღების უფლების რეალიზაციას მცირე კონტინგენტიანი საჯარო სკოლის, სპეციალური, კორექციული ან ლინგვისტური უმცირესობის სკოლის ან კლასის ფარგლებში, თუ არსებობს სამი მოსწავლე დაწყებით საფეხურზე, ექვსი მოსწავლე საბაზო საფეხურზე და 21 მოსწავლე საშუალო საფეხურზე. აღნიშნული მუხლი მოქმედებს მცირეკონტინგენტიან სკოლებთან მიმართება-

გოგონათა კონტიგენტი, როგორც აზერბაიჯანულენოვანი, ისე სომხურენოვანი სკოლებში ძალიან დაბალია. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ქვემო ქართლის აზერბაიჯანულენოვანი სკოლები, სადაც საშუალო სკოლის მაღალ კლასებში გოგონათა მონაწილეობა მინიმუმდება დაყვანილი.

ში და არა ლინგვისტური საჭიროებების მქონე სკოლებზე. უფრო მეტიც, ორგანიზაცია “სიმერას“ მიერ ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისიის ოფისის დახმარებით ხორციელდებოდა საპილოტე პროექტი ბილინგვური სწავლების მოდელის დასანერგად. 12 სკოლა მონაწილეობდა აღნიშნულ პროექტში. პროექტის დასრულების შემდეგ სკოლებმა ვეღარ შეძლეს ბილინგვური სწავლების მოდელის გაგრძელება ფინანსური პრობლემების გამო. დამატებითი ფინანსები მიზნობრივი პროგრამის განსახორციელებლად კი განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსგან ვეღარ მიიღეს. შესაბამისად, არაქართულენოვანი სკოლების საქმიანობის უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვანი იქნება გაუჩრდილი დაფინანსების სისტემაში გარკვეული ცვლილებების შეტანა.

აღსანიშნავია, რომ განათლების დაფინანსების გაუჩრდილ სისტემაზე გადასვლამ გამოიწვია სახელმწიფო ენის მასწავლებლების რეგიონიდან გადინების პროცესი. ადგილობრივი კადრების სიმწირის გამო ქვემო ქართლსა და ჯავახეთში 1998 წლიდან მივლინებულნი იყვნენ ქართული ენის მასწავლებლები. ეს პროცესი გაგრძელდა 2004 წელს და პროექტის “მომავალი იწყება დღეს“ ფარგლებში რეგიონებში გაიგზავნა დამატებით 38 პედაგოგი თბილისიდან და საქართველოს სხვადასხვა რეგიონიდან. გაგზავნილი პედაგოგები იღებდნენ დამატებით გრანტს, რაც წარმოადგენდა მათთვის მოტივაციას და სტიმულს რეგიონში წასასვლელად. დაფინანსების სისტემის შეცვლამ გამოიწვია აღნიშნული პედაგოგებისთვის გრანტების გაუქმება. შესაბამისად, ორმოცდასამმა ქართული ენის მასწავლებელმა დატოვა ჯავახეთის რეგიონი. აღნიშნული პედაგოგების მიერ რეგიონის მიტოვებამ კვალიფიციური ქართული ენის პედაგოგთა დეფიციტი უფრო მწვავე გახადა.

ბ) მმართველობის დეცენტრალიზაცია

სამეურვეო საბჭოების არჩევნები

მიუხედავად რეფორმის დემოკრატიულობისა, სამეურვეო საბჭოების ფუნქციონირება არაეფექტური აღმოჩნდა. დღესდღეობით საბჭოები არ არიან ქმედითუნარიანი, რადგან მეტწილად საბჭოებს ერთპიროვნულად დირექტორები მართავენ; საბჭოს წევრებმა არ იციან კარგად თავიანთი ფუნქციები, არ არიან მზად სკოლის ავტონომიური მართვისათვის. აღნიშნავენ, რომ ბევრ სკოლაში საბჭოში დირექტორის მითითებით “მისი ხალხი“ შეირჩა; ასეთი საბჭო “დირექტორის მორჩილია“ და მის ინტერესებს ატა-

რებს. რესპონდენტთა (მშობლები და მასწავლებლები) ნაწილმა ვერ დაასახელა, ზოგადად რა საკითხებს წყვეტს სამეურვეო საბჭო სკოლაში, ხოლო კონკრეტულად მის სკოლაში სამეურვეო საბჭოს საქმიანობის შესახებ მშობელთა და მასწავლებელთა უმრავლესობა არ ფლობს ინფორმაციას. უფრო მეტიც, სამეურვეო საბჭოს საქმიანობის მიმართ სკეპტიკურად არის განწყობილი სკოლის დირექტორთა უმრავლესობა. სახალხო დამცველის სამოქალაქო განათლების ცენტრის მიერ გამოკითხული სკოლის დირექტორთა 47% მიიჩნევს, რომ სამეურვეო საბჭოს საქმიანობას არანაირი პოზიტივი არ მოაქვს სკოლის მართვაში. გამოკითხულ დირექტორთა ნაწილმა კი საერთოდ აღშფოთება გამოთქვა, რადგან მათ უწევთ “უწიგნურ ხალხთან“ გარკვეული საკითხების შეთანხმება.

დირექტორების არჩევნები

დირექტორების არჩევნებთან მიმართებაში გამოიკვეთა ტენდენციები, რომელიც საერთოა არაქართულენოვანი და ქართულენოვანი საჯარო სკოლებისათვის: ა) მოქმედი დირექტორების ფაქტორი. დირექტორები გავლენას ახდენდნენ სამეურვეო საბჭოებზე ახალი კანდიდატის არჩევის პროცესში; ბ) გაუმჭვირვალე და შეფასების კრიტერიუმების გარეშე ჩატარებული გასაუბრების სისტემა, რომლის მეშვეობითაც მოხდა არასასურველი კადრების გაცხროლა; გ) კლასტერების სისტემის დაუზენაობა, რის გამოც ხშირად არჩევის პირობებშიც კი დირექტორი ვერ შეძლებდა საკუთარი უფლებამოსილების განხორციელებას; დ) დაძაბული და დატვირთული შერჩევის პროცესი.

არაქართულენოვანი სკოლებში მნიშვნელოვანი პრობლემა იყო დირექტორების კანდიდატთა რაოდენობა. ერთ არაქართულენოვან სკოლაზე საშუალოდ 0.3 კანდიდატი მოდიოდა, ახალქალაქის 55 სკოლიდან მხოლოდ ორ სკოლაში იყო წარდგენილი კანდიდატი, ნინოწმინდაში 33 სკოლიდან ორ სკოლაში, წალკის 13 არაქართულენოვანი სკოლიდან აგრეთვე ორი კანდიდატი. აღნიშნული რეგიონებიდან სკოლის დირექტორობის მსურველთა 79% გამოეთიშა კონკურსს ტესტირების შედეგად, ხოლო 19% გასაუბრების შემდეგ. პრობლემა ფუნქციურ წერას შეეხებოდა; ასეთი ტესტი ენობრივი ბარიერის გამო კონკურსანტთა უმრავლესობამ ვერ გაიარა.

მეორე სერიოზული პრობლემა გახლდათ არაქართულენოვანი სკოლების სამეურვეო საბჭოს წარმომადგენლების მხრიდან ეთნიკური ნიშნით კანდიდატთა გამორჩევა. განსაკუთრებით, ეს უნდა ითქვას ჯავახეთის რეგიონზე, სადაც ეთნიკურად ქართველი კანდიდატები არ აირჩია სამეურვეო საბჭომ დირექტორად.

ზემოთ ჩამოთვლილი მიზეზებისა გამო არაქართულენოვანი 265 სკოლიდან დირექტორები აირჩა მხოლოდ 26 სკოლაში. აღნიშნული 26 სკოლიდან 16

მდებარეობს ქვემო ქართლში, 6 თბილისში და 4 სამცხე-ჯავახეთში.

ღირექტორების არჩევითობის შეფარდება არაქართულენოვან და ქართულენოვან სკოლებს შორის შემდეგნაირად გამოიყურება:

რესურს-ცენტრების შექმნა

რესურს-ცენტრების საქმიანობა მთლიანად პოზიტიურად ფასდება, თუმცა აღსანიშნავია, რომ ამ ეტაპზე რესურს-ცენტრებს, ძირითადად, ინფორმაციის გამტარის ფუნქცია ენიჭებათ სამინისტროდან სკოლების მიმართულებით. აქტიურად არ ხორციელდება სკოლების დახმარება როგორც მართვის, ისე სწავლების პროცესში კვლევების, ტრენინგების, სემინარების ორგანიზების გზით. ამის მიზეზად ორი გარემოება სახელდება: (ა) რესურს-ცენტრებში არსებული შეზღუდული საშტატო ერთეულები; ბ) რესურს-ცენტრების თანამშრომელთა კვალიფიკაციის დაბალი დონე.

ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმები და სახელმძღვანელოები

სახელმწიფო უზრუნველყოფს არაქართველი მოსწავლეებისთვის მშობლიურ ენაზე განათლების მიღების შესაძლებლობას, თუმცა კანონის მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტში, სადაც გვხვდება სასწავლო გეგმის მიხედვით განსაზღვრული საგნების ჩამონათვალი, არ არის მითითებული არაქართველი მოსწავლეების მშობლიური ენა. სინამდვილეში, სწავლების ენა ამ სკოლებში მათი მშობლიური ენაა, მოსწავლეები სწავლობენ მშობლიურ ენას, როგორც საგანს, თუმცა აღნიშნული არ რეგულირდება საქართველოს კანონმდებლობით. შესაბამისად, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო არ უზრუნველყოფს მშობლიური ენის სწავლების დანერგვას ახალი სასწავლო გეგმის შესაბამისად. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს და ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისრის ოფისის ერთობლივი პროექტების ფარგლებში შემუშავდა სომხურის, როგორც მშობლიური ენის, და აზერბაიჯანურის, როგორც მშობლიური ენის, სასწავლო გეგმა; ახალი სტანდარტების შესაბამისად გადამზადდნენ პედაგოგები. სამწუხაროდ, პროექტის დასრულების შემდეგ აღნიშნული სტანდარტი არ იქნა ოფი-

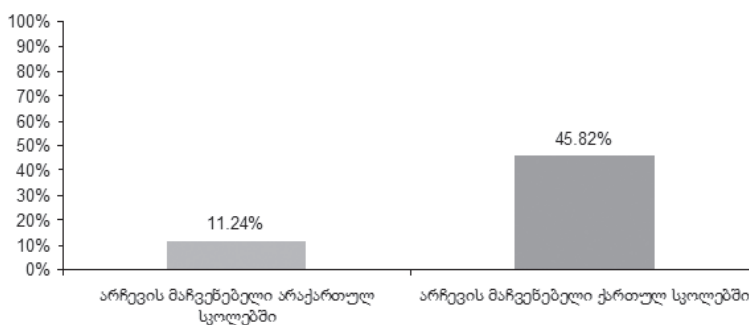
მეტწილად საბჭოებს ერთპიროვნულად ღირექტორები მართავენ; საბჭოს წევრებმა არ იციან კარგად თავიანთი ფუნქციები, არ არიან მზად სკოლის ავტონომიური მართვისათვის.

სამეურვეო საბჭოს საქმიანობის შესახებ მშობელთა და მასწავლებელთა უმრავლესობა არ ფლობს ინფორმაციას.

ციალურად დამტკიცებული და, შესაბამისად, არ იქნა გატარებული სათანადო პროცედურები და ლონისძიებები აღნიშნული სტანდარტის დასაწერად.

ყველაზე პრობლემურია განათლების შესახებ კანონის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტი, რომლის შესაბამისად, იმ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში, სადაც სწავლება ხორციელდება არასახელმწიფო ენაზე, საქართველოს ისტორია, საქართველოს გეოგრაფია და სხვა საზოგადოებრივი მეცნიერებები უნდა ისწავლებოდეს ქართულად, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – ქართულად ან აფხაზურად. იმავე კანონის 58-ე მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად კი „ამ კანონის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტი უნდა ამოქმედდეს ეტაპობრივად, მაგრამ არა უგვიანეს 2010-2011 სასწავლო წლის დაწყებისა.“ 2010-2011 წლისთვის საზოგადოებრივი მეცნიერებების სახელმწიფო ენაზე სწავლება და სწავლა შეუძლებელია ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში. აღნიშნული გაუმართლებელია როგორც მეთოდური, ისე პოლიტიკური თვალსაზრისით. დამტკიცებულია, რომ ისტორიისა და გეოგრაფიის, აგრეთვე საზოგადოებრივი მეცნიერებების სწავლა ყველაზე მაღალ ლინგვისტურ კომპეტენციებს მოიცავს. შესაბამისად, თუ კანონმდებლებს ამ მუხლით სურდათ ბილინგვური სწავლების მოდელის დანერგვა, ეს მეთოდოლოგიურად და პედაგოგიურად აბსოლუტურად მიუღებელი და არარეალიზებადი შეთავაზებაა. აღნიშნული საგნების სწავლება სახელმწიფო ენაზე შესაძლებელია იმ მოსწავლეებისათვის, რომელთაც ენის ცოდნის მაღალ დონეს მიაღწიეს. აღნიშნული მუხლის პრაქტიკულმა რეალიზაციამ ქვემო ქართლსა და ჯავახეთში მოსწავლეებს ამ საგნების და, საერთოდ, სახელმწიფო ენის სწავლების მოტივაცია დაუკარგა და აღნიშნულმა დებულებამ არა თუ გააძლიერა მოსწავლეებში სახელმწიფო ენის ცოდნა, არამედ უკუშედეგი გამოიღო. აღნიშნული დებულების შემოღებას სერიოზული პოლიტიკური ვნე-

საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრო

აქტიურად არ ხორციელდება სკოლების დანმარება როგორც მართვის, ისე სწავლების პროცესში კვლევების, ტრენინგების, სემინარების ორგანიზების გზით.

ბათალელოვაც მოჰყვა, განსაკუთრებით, ჯავახეთის რეგიონში. მოსახლეობამ კანონის აღნიშნული დებულებები მათი ძალდატანებითი ასიმილაციის მცდელობად მიიჩნია.

მნიშვნელოვანი პრობლემაა ახალი სასწავლო გეგმების დანერგვა. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო თარგმნის როგორც სასწავლო გეგმებს, ისე სახელმძღვანელოებს სომხურ, აზერბაიჯანულ, რუსულ, აფხაზურ და ოსურ ენებზე. თარგმანთან მიმართებაში ორი მნიშვნელოვანი პრობლემაა: (ა) თარგმანის ხარისხი; (ბ) თარგმნილი სახელმძღვანელოების დაგვიანებით მიწოდება.

ყველაზე პრობლემურია განათლების შესახებ კანონის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტი, რომლის შესაბამისად, იმ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში, სადაც სწავლება ხორციელდება არასახელმწიფო ენაზე, საქართველოს ისტორია, საქართველოს გეოგრაფია და სხვა საზოგადოებრივი მეცნიერებები უნდა ისწავლებოდეს ქართულად.

მნიშვნელოვანია საკითხი, თუ რამდენადაა ასახული სასწავლო გეგმებსა და სახელმძღვანელოებში საქართველოში არსებული მრავალფეროვნება. ამ მიმართულებითაც სერიოზული პრობლემებია. სახელმძღვანელოები დაწერილია წმინდად ეთნოცენტრული პოზიციიდან და არ ასახავს საქართველოში არსებულ მრავალფეროვნებას. ამ მხრივ აღსანიშნავია საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის სახელმძღვანელოები, რომლებშიც საერთოდ არ არის ან ზოგჯერ ნეგატიურ კონტექსტშია ნახსენები საქართველოში მცხოვრები უმცირესობები.

სახელმძღვანელოებთან დაკავშირებული საკითხიც განსხვავებულ მიდგომას მოითხოვს არაქართულენოვან სკოლებთან მიმართებით. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს პოლიტიკა სახელმძღვანელოებთან მიმართებით ემყარება საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს. გამოცემლობები ავტორთა ჯგუფთან ერთად გამოსცემენ სახელმძღვანელოებს ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან შესაბამისობაში და სამინისტროს მიერ ენიჭებათ სახელმძღვანელოებს გრიფი. ხოლო სკოლებს ენიჭებათ უფლებამოსილება, თავად აირჩიონ სასწავლო პროცესისთვის კონკრეტული სახელმძღვანელოები გრიფირებულ სახელმძღვანელოთა შორის. შესაბამისად, მოსწავლის მშობელი იძენს სკოლის მიერ არჩეულ სახელმძღვანელოს. არაქართულენოვან სკოლებთან მიმართებით სხვა რეჟიმი მოქმედებდა. არაქართულენოვანი სკოლები სახელმძღვანელოებს იღებდნენ აზერბაიჯანიდან და სომხეთიდან უფასოდ და უფასოდ ურიგებდნენ მოსწავლეებს. აღსანიშნავია, რომ ეს სახელმ-

ძღვანელოები შედგენილია სომხეთისა და აზერბაიჯანის სასწავლო გეგმის შესაბამისად და არ შეესაბამება საქართველოს ეროვნულ სასწავლო გეგმას. მხოლოდ ის სახელმძღვანელოები შევიდა არაქართულენოვან სკოლებში, რომლებიც სახელმწიფომ სოციალური პროგრამების ფარგლებში შეიძინა. დანარჩენ შემთხვევებში ისევ სომხეთიდან და აზერბაიჯანიდან მიღებული ძველი სახელმძღვანელოები და სასწავლო გეგმები გამოიყენება სწავლების პროცესში. ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია ქვემო ქართლის რეგიონში, სადაც კომპაქტურად სახლობს აზერბაიჯანულენოვანი მოსახლეობა. ქვემო ქართლში, როგორც უკვე ზემოთაც აღინიშნა, არა მარტო ქართული ენის სწავლების პრობლემა დგას, არამედ სერიოზულად დგას საერთოდ მოსწავლეთა მიერ ზოგადი განათლების მიღების პრობლემაც (ყურბანოვი, 2007).

ერთიანი ეროვნული გამოცდები

აღსანიშნავია ერთიანი ეროვნულ გამოცდებთან დაკავშირებული პრობლემები. ერთიანი ეროვნული გამოცდების მოთხოვნები გათანაბრებულია ქართულენოვანი სკოლებისა და არაქართულენოვანი სკოლების კურსდამთავრებულთათვის. შესაბამისად, არაქართულენოვანი სკოლის კურსდამთავრებულს ერთიანი მისაღებ გამოცდებზე სახელმწიფო სთხოვს იმ ცოდნას, რომლის მიცემასაც სასწავლო გეგმით განსაზღვრული პირობების მაქსიმალურად შესრულების შემთხვევაშიც კი ის ვერ უზრუნველყოფს.

ზოგადი სტატისტიკური მონაცემი ეთნიკური უმცირესობების უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხვისა თუ გრანტის მიღების შესახებ საკმაოდ კრიტიკულია. უფრო მეტიც: მსურველთა რაოდენობაც კი, რომელთაც სურთ, საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში გააგრძელონ სწავლა, საკმაოდ დაბალია. განსხვავება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ერთიანი ეროვნული გამოცდების შემოღების შემდეგ. როგორც აბიტურიენტთა, ისე ჩარიცხულ სტუდენტთა რაოდენობამ უკვე 2005 წელს მნიშვნელოვნად დაიკლო. სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ეთნიკური უმცირესობების აბიტურიენტთა რაოდენობა ოდნავ აღემატება აბიტურიენტთა საერთო რაოდენობის ერთ პროცენტს. ჯავახეთის ანალიზის საფუძველზე უნდა აღინიშნოს, რომ უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხვის მსურველთა რაოდენობა 2005 წლიდან 2007 წლამდე პერიოდშიც კი უფრო მეტად შემცირდა, რომ აღარაფერი ვთქვათ რეფორმამდე პერიოდთან შედარებით.

ჩარიცხულ სტუდენტთა რაოდენობაში ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენელთა ზვედრითი წილი კიდევ უფრო სავალალოა. ოთხი რაიონის (ახალქალაქი, ნინოწმინდა, წალკა, მარნეული) ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ 2005 წელს, ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენელ-

ბის პროცენტული რაოდენობა ჩარიცხულ სტუდენტთა საერთო რაოდენობის 0.7%-ს არ აღემატებოდა; 2007 წლის მონაცემით კი ეს რაოდენობა კიდევ უფრო შემცირდა.

მძიმე სიტუაციაა გრანტის მიღების თვალსაზრისით. 2005 წელს ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა ხვედრითი წილი გრანტის მიმღებთა შორის 0.1%-ს არ აღემატებოდა. 2007 წლისთვის ამ მაჩვენებელმა ოდნავ აიწია, თუმცა სიტუაცია მაინც საკმაოდ მძიმეა. უნდა აღინიშნოს, რომ სოციალური პროგრამის ფარგლებში არაქართულენოვანი სკოლადამთავრებული აბიტურიენტები იღებენ დამატებით კვლიერებულ გრანტებს, მიუხედავად მათი შედეგებისა.

აღნიშნული სიტუაციის გამომწვევი მიზეზები მრავალმხრივია, კერძოდ,

- 1) მოსწავლეები ვერ ფლობენ სათანადოდ სახელმწიფო ენას შესაბამისად, არაქართულენოვანი სკოლადამთავრებულები არჩევენ უმაღლესი განათლების მიღებას საზღვარგარეთ (აზერბაიჯანი, სომხეთი, რუსეთი).
- 2) საქართველოში უმაღლესი განათლების მიღების მსურველებს სახელმწიფო ენის ბარიერი ხელს უშლით, კონკურენცია გაუწიონ ქართულ სკოლადამთავრებულ აბიტურიენტებს.
- 3) არაქართულენოვანი სკოლები, მოსწავლეები და მშობლები მოუზადებლნი შეხვდნენ 2005 წლის რეფორმას მოსახლეობას არა აქვს იმის რწმენა შეძლებენ უმაღლესი განათლების საქართველოში მიღებას.
- 4) უმაღლესი სასწავლებლების აკრედიტაციის პროცესის შედეგად რეგიონებში მოქმედი უმაღლესი სასწავლებლების ნაწილს შეექმნათ აკრედიტაციის გავლის პრობლემა. შედეგად – ქვემო ქართლის რეგიონში ეთნიკური უმცირესობებით კომპაქტურად დასახლებულ რაიონებში საერთოდ აღარ არის აკრედიტებული უმაღლესი სასწავლებელი. ეს აისახა ჯავახეთის რაიონში როგორც აბიტურიენტთა, ასევე ჩარიცხულ სტუდენტთა რაოდენობაზე.

აღნიშნული პრობლემები და, გარკვეულწილად, დისკრიმინაციული გარემო არაქართულენოვანი სკოლის კურსდამთავრებულებთან მიმართებით უკანასკნელთ უკარგავს სურვილს სწავლა განაგრძონ ქართულ უმაღლეს სასწავლებლებში. მაგალითისათვის, ქართულენოვანი სკოლის კურსდამთავრებულთა თითქმის 53%-ს განაცხადი და საბუთები შეაქვთ უმაღლეს სასწავლებლებში. აღნიშნული მაჩვენებელი ქვემო ქართლისა და ჯავახეთის ზოგიერთ რაიონში (მარნეული, წალკა, ახალქალაქი, ნინოწმინდა) 10%-ს არ აღემატება. ანუ მნიშვნელოვანი პრობლემაა არა მხოლოდ ის, რომ უშუალოდ მისაღებ გამოცდებზე დაბალი შედეგი აქვთ, არამედ წინასწარი განწყობა, რომ საერთოდ არ შეიტანონ ქართულ უმაღლეს სასწავლებლებში განაცხადი. დარეგისტრირებულ აბიტურიენტებსა და ჩარიცხულ სტუდენტებს შორის

სახელმძღვანელოები დაწერილია წმინდად ეთნოცენტრული პოზიციიდან და არ ასახავს საქართველოში არსებულ მრავალფეროვნებას.

ქართულენოვანი და არაქართულენოვანი სკოლების მიმართებაში არ არის ძალიან მნიშვნელოვანი სხვაობა. პრობლემა ერთიანი ეროვნული გამოცდისადმი არსებული წინასწარი ნეგატიური განწყობაა. აღსანიშნავია, რომ მშობელთა ნაწილი საქართველოში საკუთარი შვილების მომავალს პესიმისტურად უყურებს.

მასწავლებელთა მომზადება და პროფესიული განვითარება/სერტიფიცირება

რეფორმის ამ მიმართულებითაც რამდენიმე სერიოზული პრობლემა იკვეთება:

- 1) ქართულის, როგორც მეორე ენის, ცალკე სტანდარტის არარსებობა

მიუხედავად იმისა, რომ შემუშავებულია ქართულის, როგორც მეორე ენის, მოსწავლის სასწავლო გეგმა, არ შემუშავებულა ქართულის, როგორც მეორე ენის, ცალკე სტანდარტი. მეორე ენის სწავლების ზოგადი სტრატეგიები ინკორპორირებულია ქართულის ენის მასწავლებლის საერთო სტანდარტში. აღნიშნული სტანდარტების ამ ფორმით დატოვება გამოიწვევს იმას, რომ არაქართულენოვანი სკოლის ქართული ენის მასწავლებლების მომზადების, ტესტირების, სერტიფიცირების და სერტიფიკატის განახლების პროცესი აქცენტირებას მოახდენს ქართულის, როგორც მშობლიური ენის, საკითხზე. შესაბამისად, მეორე ენის სწავლების სპეციფიკა მთლიანად დაიკარგება მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების პროცესში. ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია ბილინგვური განათლების კონტექსტში. მეორე ენის მასწავლებლის სტანდარტის არარსებობის შემთხვევაში შეუძლებელია მასწავლებლისთვის კრიტერიუმების დადგენა ბილინგვური განათლების პროცესში.

2005 წელს, ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენლების პროცენტული რაოდენობა ჩარიცხულ სტუდენტთა საერთო რაოდენობის 0.7%-ს არ აღემატებოდა 2007 წლის მონაცემით კი ეს რაოდენობა კიდევ უფრო შემცირდა.

- 2) აზერბაიჯანულის და სომხური ენის მასწავლებლის სტანდარტის არარსებობა

არ არის შემუშავებული სომხურის და აზერბაიჯანულის მშობლიური ენის მასწავლებლის სტანდარტი. აღნიშნულ მასწავლებელთა რიცხვი საქართველოში ათასს აღემატება. ასე რომ, მნიშვნელოვანია მათი სერტიფიცირების პროცესში ჩართვა და მათ პროფესიულ განვითარებაზე ზრუნვა. აღსანიშნავია, რომ მშობლიური ენის მასწავლებელთა სტანდარტის არარსებობა აგრეთვე პრობლემატურია ბილინგვური განათლების რეფორმის კონტექსტშიც, ისევე

არაქართულენოვან სკოლადმთავრებულები არჩევენ უმაღლესი განათლების მიღებას საზღვარგარეთ (აზერბაიჯანი, სომხეთი, რუსეთი).

როგორც ქართულის, როგორც მეორე ენის მასწავლებლის, სტანდარტის არარსებობა.

3) დაწყებითი კლასების პედაგოგთა სერტიფიცირების და მომზადების პრობლემა

მნიშვნელოვანია დაწყებითი კლასების (I-VI) მასწავლებლის სტანდარტი და სერტიფიცირების პირობები. დაწყებითი კლასების მასწავლებლის სტანდარტი საკმაოდ დატვირთულია ქართულენოვანი სკოლის დაწყებითი მასწავლებლებისთვისაც კი (ქართული, მათემატიკა და არჩევით მესამე საგანი). არაქართულენოვან სკოლებთან მიმართებაში ამას ემატება მშობლიური ენა. არაქართულენოვანი სკოლის დაწყებითი მასწავლებლისთვის პრაქტიკულად შეუძლებელი ხდება წამოყენებული მოთხოვნების დაკმაყოფილება. უფრო მეტიც, უმაღლესი სასწავლებლები კადრებისა და სტუდენტების არსებობის პირობებშიც კი ვერ შეძლებენ ასეთი კვალიფიკაციის პედაგოგების მომზადებას, რომ აღარაფერი ვთქვათ ბილინგვური სწავლებისათვის მასწავლებელთა სერტიფიცირებასა და უმაღლეს სასწავლებლებში მათ მომზადებაზე.

ქვემო ქართლის რეგიონში ეთნიკური უმცირესობებით კომპაქტურად დასახლებულ რაიონებში საერთოდ აღარ არის აკრედიტებული უმაღლესი სასწავლებელი.

4) არაქართულენოვანი სკოლის პედაგოგთა დეფიციტი

პედაგოგებთან მიმართებაში მნიშვნელოვანი პრობლემაა არაქართულენოვანი პედაგოგების “დაბერების” პრობლემა. არაქართულენოვანი სკოლების ასაკობრივი სტრუქტურის მიხედვით მასწავლებელთა 62%-ზე მეტი ორმოც წელს გადაცილებული პედაგოგია; ასეთი დაახლოებით 4000 პედაგოგია. თუ ამ მონაცემს ავიღებთ საორიენტაციოდ, ნათელი გახდება, რომ მომავალი 20 წლის განმავლობაში ამ პედაგოგთა უმრავლესობა აღარ იქნება არაქართულენოვან სკოლებში. მინიმალური გათვლითაც კი ამ შემდგომი 20 წლის განმავლობაში 2000 პედაგოგი მაინც იქნება ჩასანაცვლებელი. შესაბამისად, სახელმწიფომ მხოლოდ არაქართულენოვანი სკოლებისათვის საშუალოდ წელიწადში, სულ მცირე, 100 პედაგოგი უნდა მოამზადოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეიძლება არაქართულენოვანი სკოლები პედაგოგიური კადრების გარეშე დარჩნენ. ამის ტენდენცია უკვე შეინიშნება. მაგალითად, ჯავახეთის რეგიონში ვაკანტურია არა მარტო ქართული ენის, არამედ, ფიზიკისა და ქიმიის მასწავლებლის არაერთი პოზიცია სხვადასხვა საჯარო სკოლაში (ახალქალაქის საგანმანათლებლო რესურს-ცენტრის ინფორმაცია). შეიძლება ითქვას, რომ დღევანდელი რეალობა საგანგაშოა. 2005 წლის მისაღები გამოცდების შემდეგ იმ აბიტურიენტთა რაოდენობა ჯავახეთისა და ქვემო ქართლის რეგიონებიდან, რომლებმაც სწავლა გააგრძელეს პედაგოგიურ სპეციალობებზე, მიხერხულა. იმის გამო რომ სტუდენტები არ ჰყავთ, დახურვის საფრთხის წინაშე არმენოლოგიისა და აზერბაიჯანული ენების სპეციალობები. უმაღლესი სასწავლებლები, სინამდვილეში, ვეღარ ამზადებენ კადრებს არაქართულენოვანი სკოლებისთვის.

5) არაქართულენოვანი სკოლის მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების პროგრამების არარენტაბელურობა

პედაგოგთა გადამზადების პროცესი, რეფორმის შესაბამისად, საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს ემყარება. იურიდიული პირები მასწავლებელთა მომზადების პროგრამისთვის იღებენ აკრედიტაციას განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსგან და შემდგომ ახორციელებენ პედაგოგთა მოზიდვას თავიანთ პროგრამებში. არაქართულენოვანი სკოლების პედაგოგთა გადამზადება პროვაიდერს უფრო ძვირი დაუჯდება, რადგან პედაგოგები ვერ ფლობენ სახელმწიფო ენას; პროვაიდერს მოუწევს დამატებითი თანხების გაღება თარჯიმნის მომსახურებისთვის. ამან შეიძლება არაქართულენოვანი სკოლების პედაგოგთა გადამზადება არარენტაბელური გახადოს (პედაგოგებმა და არაქართულენოვანმა სკოლებმა ვერ შეძლონ გავრდილი თანხის დაფარვა) და არაქართულენოვანი სკოლების პედაგოგების გადამზადების პროგრამაზე უარი თქვან პროვაიდერებმა (ისევე, როგორც გამოცემლობებმა არაქართულენოვანი სკოლების სახელმძღვანელოების გამოცემაზე).

ქართული ენის სწავლება

როგორც უკვე აღინიშნა, ქართული ენის სწავლებასთან მიმართებაში არაერთი პოზიტიური ნაბიჯი გადაიდგა, თუმცა ამ პროცესს გარკვეული ხარვეზები ახლდა.

1) გარდამავალი სასწავლო გეგმის დაუმტკიცებლობა

მიუხედავად იმისა, რომ შემუშავდა ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლების გარდამავალი სასწავლო გეგმა, რომელიც ეფუძნებოდა ენის ფლობის დონებს, მისი დამტკიცება არ მოხდარა. შესაბამისად, არ მოხერხდა გარდამავალი სასწავლო გეგმის დანერგვა არაქართულენოვან სკოლებში.

2) ქართული ენის მასწავლებელთა დაბალი კვალიფიკაცია

მნიშვნელოვანი პრობლემაა ქართული ენის მასწავლებელთა დაბალი კვალიფიკაცია. არაქართულენოვანი სკოლის ქართული ენის მასწავლებლების დიდ ნაწილს აქვს ქართული ენის სათანადო კომპეტენციის პრობლემა და საჭიროებს მომზადებას ქართულ ენაში. ამ ტიპის მასწავლებლების მიერ შეუძლებელი იყო დაგეგმილი მაღალი სტანდარტის შეს-

რულება და სახელმძღვანელო “თავთავის“ ეფექტურად იმპლიმენტაცია.

3) სახელმძღვანელო “თავთავის“ არასისტემურობა

პროექტი “თავთავი“ იყო არასისტემური. არ იყო ზუსტად განსაზღვრული სასწავლო გეგმა, დაგეგმილი იყო ხუთსაფეხურიანი სახელმძღვანელოს შექმნა; ერთი საფეხურის შესწავლას დასჭირდებოდა ორი წელიწადი (სულ 10 წელი). ამასთან, სახელმძღვანელო გათვლილი იყო მხოლოდ მეშვიდე-მეთერთმეტე კლასის მოსწავლეებზე. სერიოზული პრობლემები იყო დაგეგმვაში.

4) სახელმძღვანელო „თავთავის“ შეუსაბამობა სასწავლო გეგმასთან და ერთიან ეროვნულ გამოცდებთან

სახელმძღვანელო „თავთავი“ არ ეფუძნებოდა კონკრეტულ სასწავლო გეგმას. შესაბამისად, პედაგოგებისთვის გაურკვეველი იყო, რა სასწავლო გეგმით უნდა ეხელმძღვანელათ: ძველი სასწავლო გეგმით თუ მხოლოდ სახელმძღვანელო “თავთავით“. აღსანიშნავია, რომ არ არსებობდა სახელმძღვანელო “თავთავისა“ და ერთიან ეროვნულ გამოცდებზე არაქართულენოვანი აბიტურიენტებისთვის ჩასაბარებელ ტესტებს შორის კავშირი.

5) სახელმძღვანელო „თავთავის“ შექმნის სწრაფი და არაადეკვატური ტემპები

სახელმძღვანელო თავთავის შექმნა მიმდინარეობდა ძალიან სწრაფი ტემპით. ნებისმიერ სახელმძღვანელოს სჭირდება პილოტირების პროცესი, რათა გაირკვეს სახელმძღვანელოს ძლიერი და სუსტი მხარეები და მოხდეს მისი შემდგომი დანერგვა. აღნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია რამდენიმე დონიანი სახელმძღვანელოს შექმნისას. სახელმძღვანელო “თავთავის“ მეორე და მესამე ნაწილები ისე შეიქმნა, რომ არ შესწავლილა სახელმძღვანელოს პირველი დონის შედეგები და პრობლემები. სასკოლო პრაქტიკის კვლევა და ანალიზი არ იქნა ჩასმული პროექტის განხორციელებისას, რაც აისახა კიდევ სახელმძღვანელოს პრაქტიკული მონმარებისას.

6) სახელმძღვანელო “თავთავის“ შექმნა არაკონკურენტუნარიანი გარემოში

სახელმწიფო ახდენდა სახელმძღვანელო “თავთავის“ სუბსიდირებას, თუმცა აღნიშნული პროცესი ხორციელდებოდა კონკურენტუნარიანი გარემოს გარეშე. შესაბამისად, შეიქმნა ერთი სახელმძღვანელო, რომელსაც საგანმანათლებლო სივრცეში ალტერნატივა არ ჰქონდა, რაც სახელმძღვანელოებთან მიმართებით არსებული პრაქტიკის და კანონმდებლობის დარღვევა იყო.

7) სახელმძღვანელო “თავთავის“ შეტანა ყველა არაქართულენოვან სკოლაში

სახელმწიფომ მხოლოდ არაქართულენოვანი სკოლები-სათვის საშუალოდ წელიწადში, სულ მცირე, 100 პედაგოგი უნდა მოამზადოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეიძლება არაქართულენოვანი სკოლები პედაგოგიური კადრების გარეშე დარჩნენ.

აღსანიშნავია, რომ სახელმძღვანელო “თავთავი“ შევიდა ყველა არაქართულენოვან სკოლაში და არ იქნა გათვალისწინებული სპეციფიკა და სხვადასხვა რეგიონში არსებული ენობრივი კომპლექსების დონე. შესაბამისად, თუ სახელმძღვანელო სასარგებლო იყო ახალქალაქისა და მარნეულის სკოლებისთვის, აბსოლუტურად არაადეკვატური იყო ახალციხის, რუსთავის და თბილისის არაქართულენოვანი სკოლებისთვის.

8) სახელმძღვანელო “თავთავის“ დისტრიბუცია

სერიოზული პრობლემები იყო წმინდა ტექნიკური და ლოჯისტიკური მიმართულებით. სახელმძღვანელო “თავთავის“ სკოლამდე მიტანის პროცესი ზოგჯერ უფრო მეტ დროს იკავებდა, ვიდრე თვითონ სახელმძღვანელოს შექმნის პროცესი.

IV. რეკომენდაციები რეფორმების პროცესში არაქართულენოვანი სკოლების ეფექტურად ჩართვისათვის

წინა თავში მითითებული პრობლემების მოსაგვარებლად მნიშვნელოვანია სხვადასხვა მიმართულებით განხორციელებულ თუ დაგეგმილ რეფორმებში არაქართულენოვანი სკოლების სპეციფიკის გათვალისწინება. ამასთან, მნიშვნელოვანია სისტემური მიდგომის ჩამოყალიბება არაქართულენოვან სკოლებთან მიმართებაში და ამ მიდგომის შესაბამისად მისი ინსტიტუციური იმპლიმენტაცია. ფრაგმენტულობა აქტივობებმა, პროექტებმა თუ პროგრამებმა ეფექტი ვერ გამოიღეს; არაქართულენოვანი სკოლების რეფორმირებისათვის უპირველესია კომპლექსური და ერთიანი მიდგომა. მიმართულებების შესაბამისად კი შემდეგი რეკომენდაციების განხორციელებაა მიზანშეწონილი:

სკოლების დაფინანსების სისტემა

რეკომენდაცია: ლინგვისტური საჭიროებების ასახვა ვაუჩერული დაფინანსების სისტემაში

მოქმედ კანონმდებლობაში ასახულია ლინგვისტური საჭიროებების მქონე სკოლებზე გაზრდილი ვაუჩერის ან მიზნობრივი პროგრამის ფარგლებში დამატებითი დაფინანსების გამოყოფის საკითხი, თუმცა არ ხდება აღნიშნული ნორმის იმპლიმენტაცია. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, ლინგვისტური საჭიროებების დაფინანსება აისახოს უშუალოდ ვაუჩერული დაფინანსების სისტემაში

აღნიშნული მიმართულებით შესაძლებელია უმცირესობათა პროგრამების დაფინანსებაც, ანუ საჯარო სკო-

ლებს ლინგვისტური საჭიროებებისათვის დაუფინანსდეს კონკრეტული პროგრამები. ამ შემთხვევაში ეს პროცესი შეიძლება მიებას აკრედიტაციის პროცესს და აკრედიტებულმა უმცირესობების პროგრამებმა მიიღონ მიზნობრივი დამატებითი დაფინანსება.

ღირექტორების არჩევნები

რეკომენდაცია 1: აღმოიფხვრას ღირექტორის მოვალეობის შემსრულებლის ფაქტორი;

რეკომენდაცია 2: შეიქმნას გასაუბრების გამჭვირვალე სისტემა და შემუშავდეს შეფასების სისტემა;

რეკომენდაცია 3:

- (ა) გაუქმდეს ღირექტორის ტესტირების პროცესში ფუნქციური წერის ქართულ ენაზე ჩაბარების მოთხოვნა;
- (ბ) სახელმწიფო ენის ცოდნის კომპეტენციის დასადგენად მოხდეს გამოცდის ორგანიზება და სერტიფიცირება;
- (გ) წარედგინოს ღირექტორის კანდიდატი პირობით (გამოცდის ჩასაბარებლად გარკვეული ვადის მიცემა).

ფუნქციური წერა არ წარმოადგენს ენობრივი კომპეტენციის დადგენის ტესტს. ფუნქციური წერა პროფესიული უნარ-ჩვევების შემადგენელი ნაწილია. შესაბამისად, ფუნქციური წერის ჩაბარებაც შესაძლებელია არაქართულ ენაზე. ენობრივი კომპეტენციის დასადგენად კი განათლების და მეცნიერების სამინისტრომ შეიძლება შეიმუშაოს სპეციალური სასერტიფიკაციო სისტემა სკოლის ღირექტორისთვის განსაზღვრული დონის ადეკვატური. არაქართულენოვანი სკოლის ღირექტორების კანდიდატები ვალდებული იქნებიან ჩააბარონ სასერტიფიკაციო გამოცდა სახელმწიფო ენაში. შესაძლებელია სკოლის ღირექტორის პირობითად დანიშნვის პროცედურის შემოღებაც. წარდგენილი და არჩეული ღირექტორი, რომელიც სკოლის ღირექტორობის კანდიდატის ტესტირებას გაივლის არასახელმწიფო ენაზე, ვალდებული იქნება ორი წლის განმავლობაში ჩააბაროს სახელმწიფო ენის სასერტიფიკაციო ტესტი. სახელმწიფო ენა უნდა შეუწყოს ღირექტორებისთვის და კანდიდატებისთვის სახელმწიფო ენის შემსწავლელი კურსების ორგანიზებას.

რესურს-ცენტრების ფუნქციობა

რეკომენდაცია 1: აუცილებელია რესურს-ცენტრის თანამშრომელთა პროფესიული განვითარება და კვალიფიკაციის ამაღლება;

რეკომენდაცია 2: არაქართულენოვან რეგიონებში დაფუძნდეს ენის სახლები, რაც უზრუნველყოფს ბილინგვური განათლების რეფორმის განხორციელებას და ზრდასრულთა განათლების პროგრამების ორგანიზებას.

რესურს-ცენტრების საკმაოდ ეფექტური მუშაობის მიუხედავად, არაქართულენოვან რეგიონებში მნიშვნელო-

ვანია ისეთი სამსახურების შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს სკოლების დახმარებას ბილინგვური განათლების რეფორმის განხორციელებაში და აგრეთვე ზრდასრულთა განათლების პროგრამების იმპლემენტაციას. აღნიშნული სამსახური შესაძლებელია იყოს რესურს-ცენტრის სტრუქტურული ქვეერთეული და ამ რესურს-ცენტრებისთვის გამოიყოს დამატებითი სამსახურების ცალკე იურიდიულ პირად დაფუძნება და მასზე ბილინგვური განათლების რეფორმის და ზრდასრულთა განათლების მიზმა. ასეთ ერთეულად შესაძლებელია გადაიქცეს ნინოწმინდასა და ახალქალაქში უკვე დაფუძნებული ენის სახლები და მსგავსი ენის სახლები გაიხსნას ახალციხეში, წალკაში, მარნეულში, ბოლნისში, გარდაბანსა და დმანისში.

ახალი სასწავლო გეგმები და სახელმძღვანელოები

რეკომენდაცია 1: ეთნიკური უმცირესობების მშობლიური ენა, როგორც სასწავლო გეგმის ნაწილი, აისახოს საქართველოს კანონმდებლობაში, დამტკიცდეს და დაინერგოს სომხურის და აზერბაიჯანულის, როგორც მშობლიური ენის სასწავლო გეგმა;

რეკომენდაცია 2: საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის, აგრეთვე სხვა საზოგადოებრივი მეცნიერებების სახელმწიფო ენაზე სწავლების მოთხოვნა გადავადდეს 2016 წლამდე და გავრცელდეს მხოლოდ საშუალო სკოლის საფეხურზე.

საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის, აგრეთვე სხვა საზოგადოებრივი მეცნიერებების სახელმწიფო ენაზე სწავლების მოთხოვნა გადაიდოს 2016 წლამდე, როცა სარეფორმო კლასები მიაღწევენ საშუალო სკოლას (X კლასი) და ეს მოთხოვნა გავრცელდეს მხოლოდ საშუალო სკოლის საფეხურისათვის. საშუალო სკოლის საფეხურზე მოსწავლის ენობრივი კომპეტენციის იმ დონემდე მისაყვანად, რათა მან შეძლოს საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის, აგრეთვე საზოგადოებრივი მეცნიერებების ქართულ ენაზე სწავლა, არაქართულენოვანმა სკოლებმა უზრუნველყონ ბილინგვური განათლების სხვადასხვა მოდელისა და პროგრამის განხორციელება. ბილინგვური სწავლების მოდელებს შეიმუშავენ და ამტკიცებს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და შეფასების, ეროვნული აკრედიტაციის ცენტრები. სკოლას აქვს უფლება, აირჩიოს ბილინგვური სწავლების ნებისმიერი მოდელი საკუთარი შეხედულებებისა და არსებული რესურსებიდან გამომდინარე. საჯარო სკოლა უფლებამოსილი იქნება შეიმუშაოს საკუთარი დამოუკიდებელი მოდელიც, თუმცა დამოუკიდებელი მოდელიც უნდა დაამტკიცოს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს შესაბამისმა სტრუქტურამ.

რეკომენდაცია 3: შეიქმნას ინტერკულტურული საგანთაშორისი კურიკულუმი, რომელიც უზრუნ-

ველყოფს საქართველოში არსებული მრავალფეროვნების ასახვას სასწავლო გეგმებსა და სახელმძღვანელოებში;

რეკომენდაცია 4: შეიქმნას საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის სახელმძღვანელოები ეთნოკულტურული პოზიციიდან; გაიზარდოს სამოქალაქო განათლების სახელმძღვანელოს ფოკუსი საქართველოს მოქალაქეობრივი იდენტობის ფორმირებისაკენ;

რეკომენდაცია 5: გაუმჯობესდეს სასწავლო გეგმებისა და სახელმძღვანელოების თარგმანის ხარისხი და მოხდეს არაქართულენოვანი სკოლების ნათარგმნი სახელმძღვანელოებით დროულად უზრუნველყოფა;

რეკომენდაცია 6: შემუშავდეს არაქართულენოვანი სკოლებში სახელმძღვანელოების უფასოდ შეტანის პრინციპი.

აღნიშნული რეკომენდაციის შესასრულებლად სხვადასხვა სტრატეგიის ან სტრატეგიათა ერთობლიობის შემუშავებაა შესაძლებელი. მთავარია, რომ ამ ეტაპზე არაქართულენოვანი სკოლებში სახელმძღვანელოები შევიდეს უფასოდ და რეალურად მოხდეს ახალი სასწავლო გეგმებისა და სახელმძღვანელოების დანერგვა. ამ მიზნის მისაღწევად საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ შეძღვეს სტრატეგიები შეიძლება გამოიყენოს:

- ა) ჩართოს ადგილობრივი თვითმმართველობა სახელმძღვანელოების შესყიდვის პროცესში. საქართველოს ზოგადი განათლების სისტემა მთლიანად ცენტრალური ბიუჯეტიდან ფინანსდება. იმ რაიონებში, სადაც ადგილობრივი ხელისუფლების ბიუჯეტი ამის საშუალებას იძლევა, სახელმძღვანელოების შესყიდვა ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან მოხდეს;
- ბ) მოახდინოს საერთაშორისო ორგანიზაციებისგან თანხების მობილიზება სახელმძღვანელოების შესაძენად და შექმნილი სახელმძღვანელოები საჯარო სკოლების ბიბლიოთეკებს გადაეცეს;
- გ) გააფორმონ ეთნიკური უმცირესობების ისტორიულ სამშობლოსთან სათანადო ხელშეკრულებები, რომ მათ შეიძინონ ქართული საგანმანათლებლო სტანდარტის ფარგლებში შემუშავებული სახელმძღვანელოები. შესაძლებელია, ისეთი მექანიზმების შემუშავება, რომლის შედეგადაც სახელმძღვანელოების თარგმანს უზრუნველყოფენ უმცირესობების ისტორიულ სამშობლოში მოქმედი გამომცემლობები (პრაქტიკულად, თარგმანი დღესაც ისტორიულ სამშობლოში ხორციელდება) და სახელმძღვანელოების შესყიდვა მოხდება მათგან, ანუ ისტორიული სამშობლოს მიერ დახარჯული თანხა ადგილზე დარჩება და არ შემოვა საქართველოში, ხოლო სახელმძღვანელოები უსასყიდლოდ გადაეცემათ არაქართულენოვანი სკოლებს;

დ) მოახდინოს ნათარგმნი სახელმძღვანელოებზე გამომცემლობებისგან საავტორო უფლების გამოსყიდვა; შემცირდეს სახელმძღვანელოების თვითღირებულება და შესაბამისად გასაყიდი ფასები;

ე) სახელმძღვანელოების შესყიდვის პროცესში ჩართოს კომერციული სტრუქტურები, ისე როგორც მათი ჩართვა მოხდა სახელმძღვანელოების თარგმნის პროცესში;

ვ) მოხდეს სახელმძღვანელოების შესყიდვა უშუალოდ სახელმწიფოს ცენტრალური ბიუჯეტიდან.

მასწავლებელთა მომზადება და პროფესიული განვითარება/სერტიფიცირება

მასწავლებელთა პროფესიული განვითარება/ სერტიფიცირება

რეკომენდაცია 1: შემუშავდეს ქართულის, როგორც მეორე ენის მასწავლებლის ცალკე სტანდარტი (სულ მცირე, დაწყებითი კლასების მასწავლებლებისთვის); მოხდეს მასწავლებლების ამ სტანდარტის შესაბამისად სერტიფიცირება და პროფესიული განვითარება;

რეკომენდაცია 2: შემუშავდეს ეთნიკური უმცირესობების მშობლიური ენის მასწავლებლის სტანდარტი და ამ სტანდარტის შესაბამისად მოხდეს სერტიფიცირება და პროფესიული განვითარება;

რეკომენდაცია 3: შემუშავდეს ბილინგვალი მასწავლებლის პროფესიული სტანდარტი და მოხდეს მასწავლებლების სერტიფიცირება და პროფესიული განვითარება;

რეკომენდაცია 4: შემუშავდეს არაქართულენოვანი სკოლის დაწყებითი მასწავლებლის სერტიფიცირებისას განსხვავებული სისტემა, რათა რეალური გახდეს ბილინგვური განათლების რეფორმის პრაქტიკული იმპლემენტაცია;

რეკომენდაცია 5: მასწავლებელთა ხელფასის ფორმირების წესში ბილინგვური მასწავლებლისთვის აისახოს დანამატი;

რეკომენდაცია 6: გამოიყოს არაქართულენოვანი სკოლის პედაგოგებისთვის სახელმწიფო ენის შესასწავლად დამატებითი ვაუჩერი;

რეკომენდაცია 7: გამოიყოს გაზრდილი ვაუჩერი არაქართულენოვანი სკოლის მასწავლებელთა პროფესიული განვითარებისთვის, რათა პროვიადერებისთვის რენტაბელური გახდეს არაქართულენოვანი სკოლის მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების პროგრამების განხორციელება.

მასწავლებელთა მომზადება

რეკომენდაცია 1: დაიხვეწოს უმაღლეს სასწავლებლებში ქართულის, როგორც მეორე ენის, საგანმანათლებლო პროგრამა;

რეკომენდაცია 2: შემუშავდეს არაქართულენოვანი სკოლის დაწყებითი მასწავლებლის მომზადების პროგრამა.

მნიშვნელოვანია არაქართულენოვანი სკოლის დაწყებითი კლასების მასწავლებლის სტანდარტზე განსხვავებული მიდგომების შემუშავება, რათა შესაძლებელი გახდეს ამ ტიპის მასწავლებლის პრაქტიკულად მომზადება უმაღლეს სასწავლებლებში. შესაძლებელია დაწყებითი კლასების მასწავლებლის საგნობრივი კომპონენტები მოიცავდეს ქართულს, როგორც მეორე ენას, ეთნიკური უმცირესობების შესაბამის მშობლიურ ენას და ერთ არჩევით საგანს.

რეკომენდაცია 3: დაინერგოს უმაღლეს სასწავლებლებში ბილინგვური პედაგოგის მომზადების პროგრამა;

რეკომენდაცია 4: დაწესდეს შეღავათები არაქართულენოვანი სკოლის პედაგოგიურ ფაკულტეტზე შემსვლელი აბიტურიენტებისთვის მისაღებ გამოცდებზე, მათი ბაკალავრიატისა და მაგისტრატურის დაფინანსებაში;

რეკომენდაცია 5: შემუშავდეს საკონტრაქტო სისტემა იმ სტუდენტებზე, რომლებიც შეღავათიანი რეჟიმით მოხვებიან პედაგოგიურ უმაღლეს სასწავლებლებში და/ან მათი სწავლების დაფინანსება (როგორც საბაკალავრო, ისე სამაგისტრო) მოხდება სახელმწიფოს მიერ. საკონტრაქტო სისტემის შესაბამისად, შესაძლებელია მათ სახელმწიფოს მიერ გაწეული შეღავათების სანაცვლოდ აიღონ ვალდებულება, გარკვეული ვადით ჯავახეთისა და ქვემო ქართლის არაქართულენოვან სკოლებში იმუშაონ.

ერთიანი ეროვნული გამოცდები

რეკომენდაცია 1: შემუშავდეს არაქართულენოვანი სკოლებისთვის ქართული ენის გარდამავალი სასწავლო გეგმა და მოხდეს სასწავლო გეგმის შესაბამისი გამოცდების ორგანიზება;

რეკომენდაცია 2: ქართულ ენაში ერთიან ეროვნულ გამოცდაში მოხდეს რანჟირება როგორც მოთხოვნებში, ისე მიღებულ შედეგებში ქართულენოვან და არაქართულენოვან სკოლადამთავრებულ აბიტურიენტებს შორის (არაქართულენოვანი სკოლების კურსდამთავრებული აბიტურიენტები, რომლებიც არასახელმწიფო ენაზე აბარებენ უნარების ტესტებს);

რეკომენდაცია 3: დაწესდეს ჩარიცხვის შეღავათები არაქართულენოვანი სკოლის კურსდამთავრებულთათ-

ვის მისაღებ გამოცდებზე გარკვეულ სპეციალობებზე და გარკვეულ უმაღლეს სასწავლებლებში სახელმწიფო საჭიროებიდან და ინტერესებიდან გამომდინარე;

სახელმწიფოსთვის სტრატეგიულ სპეციალობებზე კადრების მოსამზადებლად გარდამავალ პერიოდში არაქართულენოვანი სკოლის კურსდამთავრებულთათვის უნდა გამოიყოს დამატებითი ადგილები და შიდა კონკურენციის პირობებში მოხდეს ამ ადგილებზე აბიტურიენტების უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხვა (ე.წ. პოზიტიური დისკრიმინაცია).

რეკომენდაცია 4: დაიგეგმოს და განხორციელდეს ეთნიკური უმცირესობების აბიტურიენტებისთვის ე.წ. ინტერვენციული მოსამზადებელი პროგრამები;

ეთნიკური უმცირესობების უმაღლეს სასწავლებლებში ჩაბარების ხელშესაწყობად ერთ-ერთი გზა ინტერვენციული პროგრამების განხორციელებაა, ანუ უმაღლეს სასწავლებელში მოსახვედრად სპეციალური კურსების ორგანიზება. ინტერვენციული პროგრამა ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებისათვის სპეციალური მოსამზადებელი პროგრამების შემუშავებასა და სრულყოფას გულისხმობს. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ უნდა შემუშავდეს და ფინანსურად უზრუნველყოფილ იქნეს ინტერვენციული პროგრამები. პროგრამები უნდა მოიცავდეს ინტენსიური კურსების ორგანიზებას, სულ მცირე, ქართულ ენასა და უნარ-ჩვევებში. ამ პროცესის ეფექტურად განსახორციელებლად აუცილებელია:

- ა) შესაბამისი სასწავლო მასალის შერჩევა;
- ბ) კვალიფიციურ პედაგოგთა შერჩევა და დამატებით გადამზადება;
- გ) ტერიტორიული საკითხის განსაზღვრა კურსების ორგანიზებისას;
- დ) მონიტორინგისა და შეფასების ეფექტური სისტემის შექმნა;
- ე) კურსების წარმატებისა თუ წარუმატებლობის კვლევა და შესაბამისი ინდიკატორების შემუშავება.

რეკომენდაცია 5: უნდა ხდებოდეს არაქართულენოვანი სკოლის მოსწავლეების მშობლებთან აქტიური მუშაობა. მათ უნდა მიეწოდოს ინფორმაცია საქართველოში არაქართულენოვანი მოსწავლეების სამომავლო პერსპექტივებზე. მშობლებს უნდა ჩაუტარდეთ კონსულტაცია ერთიანი ეროვნული მისაღების გამოცდების პროცედურების შესახებ.

რეკომენდაცია 6: ეთნიკური უმცირესობებით კომპაქტურად დასახლებულ რეგიონებში ხელი შეეწყოს უმაღლესი სასწავლებლების ფუნქციონას .

ქართული ენის სწავლება

სსაბოლოო ჯამში ქართული ენის სწავლების გასაუმჯობესებლად. შეიძლება კიდევ ზოგადი ხასიათის რეკომენდაციების დამატება:

რეკომენდაცია 1: არაქართულენოვანი სკოლების დაწყებით საფეხურზე განხორციელდეს ბილინგვური განათლების რეფორმა;

რეკომენდაცია 2: არაქართულენოვანი სკოლების საბაზო და საშუალო საფეხურზე გარდამავალ პერიოდში სახელმძღვანელო “თავთავი“ მაქსიმალურად ეფექტურად ამუშავდეს; აღმოიფხვრას არსებული ხარვეზები.

არაქართულენოვანი სკოლების აბსოლუტური უმრავლესობა დღესდღეობით ვერ შეძლებს არსებული საკადრო რესურსით ბილინგვური განათლების რეფორმის განხორციელებას საბაზო და საშუალო სკოლის საფეხურზე. შესაბამისად, მიზანშეწონილი იქნება ბილინგვური განათლების რეფორმა დაიწყო და განხორციელდეს დაწყებითი სკოლის საფეხურზე. საბაზო და საშუალო დონის საფეხურზე მიზანშეწონილია სწავლება სახელმძღვანელო “თავთავით“ (ან სხვა ალტერნატიული სახელმძღვანელოებითაც), რაც უნდა ეფუძნებოდეს განსაზღვრულ სასწავლო გეგმას; “თავთავის“ შემდგომი საფეხურები უნდა ეფუძნებოდეს კვლევისა და ანალიზის შედეგებს; “თავთავის“ შემუშავება და დანერგვა კონკურენტუნარიან გარემოში უნდა ხდებოდეს, გარდამავალი პერიოდის სასწავლო გეგმა და ერთიანი ეროვნული გამოცდები ქართულ ენაში ურთიერთდაკავშირებული უნდა იყოს.

დასკვნა

განათლების მიღების თანაბარი შესაძლებლობების შექმნა ყველა დემოკრატიული სახელმწიფოს ერთ-ერთი პრიორიტეტია. 21-ე საუკუნემ ეს საკითხი

უფრო მეტად აქტუალური გახდა. შესაბამისად, განათლების პოლიტიკის გამტარებლები სხვადასხვა სახელმწიფოში ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდნენ. ელიტარულიდან მასიურ განათლებაზე გადასვლის პირობებში საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა, ერთი მხრივ, უნდა უზრუნველყონ სწავლების ხარისხი, მეორე მხრივ, განათლების თანაბარი შესაძლებლობა უნდა შეუქმნან ყველა მოსწავლეს. მულტიკულტურული განათლება ეფუძნება დემოკრატიულ ღირებულებებსა და ფასეულობებს, მხარს უჭერს კულტურულ პლურალიზმს კულტურულად მრავალფეროვან საზოგადოებებში. სწავლისა და სწავლების პროცესისადმი ამგვარი მიდგომა ეფუძნება მოსაზრებას, რომ განათლების მთავარი დანიშნულებაა, ხელი შეუწყოს ყველა მოსწავლის ინტელექტუალურ, სოციალურ და პიროვნულ განვითარებას.

საქართველოს რეალობაშიც აუცილებელია ამ მიდგომამ მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავოს. წარმოდგენილი რეკომენდაციების განხორციელება ხელს შეუწყობს აღნიშნულ პროცესს. მიუხედავად იმისა, რომ რეკომენდაციების პაკეტი სხვადასხვა მიმართულების შესაბამისადაა წარმოდგენილი, უნდა აღინიშნოს, რომ ის ურთიერთდაკავშირებულ სისტემას წარმოადგენს და განხილული უნდა იყოს როგორც სისტემა. დღემდე განხორციელებულმა ფრაგმენტულმა აქტივობებმა სათანადო შედეგი ვერ გამოიღო. შესაბამისად, სისტემის შიგნით სხვადასხვა რეკომენდაცია შესაძლებელია დაიხვეწოს, უფრო კონკრეტული ფორმა და მიმართულება მიიღოს და მოხდეს მისი იმპლიმენტაცია ძალზედ მნიშვნელოვანია, რომ ამას სისტემური და კომპლექსური ხასიათი ჰქონდეს, რადგან რომელიმე კომპონენტის ამოვარდნა არაეფექტურს გახდის მთლიანად რეფორმას.

გამოყენებული ლიტერატურა

- Bekerman, Z. (2005). Complex contexts and ideologies: Bilingual Education in conflict-ridden areas. *Journal of language identity and education*, 2005, 4 (1), pp. 1-20.
- განათლების სტატისტიკა მოპოვებულია ვებ-გვერდიდან http://mes.gov.ge/index.php?module=text&link_id=58&lang=geo და ქვემო ქართლისა და ჯავახეთის რაიონების საგანმანათლებლო რესურს-ცენტრებიდან.
- განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო (2007) განათლებისა და მეცნიერების რეფორმა საქართველოში, მოპოვებულია 2008 წლის 5 ნოემბერს ვებ-გვერდიდან http://mes.gov.ge/upload/publication/geo/1211445766_MES_reforma_DK.pdf
- განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო (2007). განათლების სისტემის გარდაქმნისა და განმტკიცების პროექტი “ილია ჭავჭავაძის შეფასება. მოპოვებულია 2008 წლის 5 ნოემბერს ვებ-გვერდიდან http://mes.gov.ge/upload/publication/geo/1216809557_100_2_668826_ganaTlebis_Sistemis_Sefaseba.pdf
- Gupta, A. (2006). *Affirmative action in higher education in India and the US: A study in contrast*. Center for Studies in Higher Education. 2006.
- ერთიანი ეროვნული გამოცდების სტატისტიკა მოპოვებულია 2008 წლის 25 ნოემბერს ეროვნული ცენტრის ვებ-გვერდიდან http://www.naec.ge/more.php?t=links.php&f=11&su=shedegebi1&rig_no=1&id=88&lang=geo და ქვემო ქართლისა და ჯავახეთის რაიონების საგანმანათლებლო რესურს-ცენტრებიდან.
- Varghese, M. M. (2004). Professional Development for Bilingual Teachers in the United States: A Site for Articulating and Contesting Professional Roles. *Bilingual education and bilingualism*, 2004, Vol. 7, No. 2&3, pp. 222-238
- Crawford, J. (2000). *At war with Diversity. US language policy in an age of anxiety*. Multilingual matters ltd. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney. 2000.
- მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრი. კვარტალური ანგარიშები.. (2008) მოპოვებულია 2008 წლის 25 ნოემბერს ვებ-გვერდიდან <http://www.tpdg.ge/index.php?page=annual-reports&hl=ge>
- მშვიდობის, დემოკრატიის და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტის კვლევის ანგარიში (2008). „განათლების სისტემაში მიმდინარე საჯარო სკოლების რეფორმის შეფასება“.
- Perna, L. W. & Swail, W. S. (2001). A view of the landscape: Results of the national survey of outreach programs. In: College Board, *Outreach program handbook 2001*. pp. xi–xxix. New York: The College Board.
- Perna, L. W., & Titus, M. (2005). The relationship between parental involvement as social capital and college enrollment: An examination of racial/ethnic group differences. *Journal of Higher Education*, 2005, 76 (5), 485-518.
- სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრი (2007): „ქართულის, როგორც II ენის სწავლების შეფასება არაქართულენოვან საპილოტე სკოლების I კლასებში“ (2007). მოპოვებულია 2008 წლის 25 ნოემბერს ვებ-გვერდიდან <http://www.ganatileba.org/index.php?m=126>
- საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს კვლევების სამმართველო (2008). *დირექტორის არჩევნების კვლევა*.
- საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო (2007). *არაქართულენოვანი საჯარო სკოლების კვლევა*. მოპოვებულია 2008 წლის 25 ნოემბერს ვებ-გვერდიდან <http://www.mes.gov.ge/index.php?module=publication&page=details&id=76>
- საქართველოს განათლების სისტემის სტრატეგია 2007-2011. მოპოვებულია 2008 წლის 25 ნოემბერს ვებ-გვერდიდან <http://www.ganatileba.org/index.php?m=112>
- საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ (2005). მოპოვებულია 2008 წლის 25 ნოემბერს საქართველოს პარლამენტის ვებ-გვერდიდან www.parliament.ge
- საქართველოს კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ (2004). მოპოვებულია 2008 წლის 25 ნოემბერს საქართველოს პარლამენტის ვებ-გვერდიდან www.parliament.ge
- საქართველოს სახალხო დამცველთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრის ინფორმაცია საქართველოში არსებული რელიგიური მრავალფეროვნების შესახებ.
- საქართველოს სახალხო დამცველის სამოქალაქო განათლების ცენტრის კვლევა *დირექტორთა დამოუკიდებულება დეცენტრალიზაციის რეფორმისადმი*. (2008).
- საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტი. მოსახლეობის აღწერის შესახებ ინფორმაცია მოპოვებულია ვებ-გვერდიდან www.statistics.ge
- საქართველოს პირველი ანგარიში ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ევროპული ჩარჩო კონვენციის 25-ე მუხლის პირველი პარაგრაფის შესაბამისად (2007 წლის 30 მარტი). მოპოვებულია 2008 წლის 5 ნოემბერს ვებ-გვერდიდან <http://www.diversity.ge/files/files/State%20Report.pdf>
- Svanidze, G. (2003). How to protect the state language. Retrieved on March 25, 2003. the website: www.minelres.lv.archive.htm
- Skutnabb-Kangas, T., & García, O. (1995). (Eds.). *Multilingualism for all? General principles*. Lisse, The Netherlands: Swets and Zeitlinger; 1995.

- ტაბატაძე, შ. (2006). ერთიანი ეროვნული გამოცდები და ეთნიკური უმცირესობები. *ჟ. მერმისი*, გვ. 6-12.
- ტაბატაძე, შ. (2007). ენობრივი პოლიტიკა და საქართველოს საგანმანათლებლო სისტემა. *2007 წლის სამეცნიერო კონფერენციის მასალები*. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გამომცემლობა „საიმელო“ გვ. 3-53.
- ტაბატაძე, შ.1 (2008) მულტილინგვური/ბილინგვური განათლების პოლიტიკა საქართველოში. *ჟურნალი სოლიდარობა*. გვ. 66-80.
- Tabatadze S. (2008). „Bilingual education policy in Georgia“ Publishing house McGraw-Hill, Penn Plaza, 20th fl. New York, NY 10121. article from the Book *Human Diversity in Education, Integrative Approach*, 2008, Sixth edition.
- Wheatly, J. (2007). ECMI Report Obstacles Impeding the Regional Integration of the Javakheti Region of Georgia. Retrieved on April 5, 2007 from http://www.ecmi.de/download/working_paper_22.pdf
- Kurbanov, Z. (2007). Interview with Zumrud Kurbanov. *Newspaper Эхо*. 2007, January.
- Hogan-Brun, G. & Ramoniene, M. (2004). Changing levels of bilingualism across the Baltic. *Bilingual Education and Bilingualism*. 2004, 7, (1), pp. 62-77.
  - Hornberger, N. (1987). „Bilingual education success, policy failure“. *Language in Society*, 1987 16. pp. 205-226.
  - Hornberger, N. (2000). „Bilingual education policy and practice in the Andes: Ideological paradox and intercultural possibility“. *Anthropology & Education Quarterly*. 2000, 31 (2). pp. 173-201.
  - Hornberger, N. & Ricento, T. (1996). „Unpeeling the onion: Language planning and policy and the ELT professional“. *TESOL Quarterly* 30 (3), 1996 p. 401–428.

მშვიდობის, დემოკრატიის და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი (CIPDD) დამოუკიდებელი, საჯარო პოლიტიკის საკითხებზე მომუშავე კვლევითი ცენტრია. ინსტიტუტი დაფუძნდა თბილისში 1992 წელს. კავკასიური ინსტიტუტი ასრულებს კვლევით სამუშაოებს, ამზადებს და გამოსცემს სხვადასხვა პუბლიკაციას, აწეობს კონფერენციებს, მრგვალ მაგიდებს და საჯარო დისკუსიებს. ინსტიტუტი აგრეთვე ატარებს სასწავლო ტრენინგებს და სემინარებს. ინსტიტუტის კომპეტენცია განსაკუთრებით მაღალია ისეთ სფეროებში, როგორებიცაა: ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების სამოქალაქო ინტეგრაცია, ადგილობრივი თვითმმართველობა, სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება, მედია, პოლიტიკური პარტიები, სამხედრო-სამოქალაქო ურთიერთობები და უსაფრთხოების სექტორის რეფორმები.

მისამართი: აკაკი წერეთლის გამზირი 72, თბილისი 0154, საქართველო
სააბონენტო ყუთი 101, თბილისი 0108, საქართველო
ტელ: (995 32) 35 51 54, ფაქსი (995 32) 35 57 54
ელ-ფოსტა: info@cipdd.org;
www.cipdd.org

ინსტიტუტის ბოლო გამოცემები

- შრომითი მიგრაცია საქართველოდან და ორმხრივი შრომითი ხელშეკრულებები: პერსპექტივები და საჭიროებები
- რამდენად შეიცვალა მსოფლიო? გავლენა ქართულ პოლიტიკაზე
- საქართველოს სატყეო სექტორი
- ადგილობრივი თვითმმართველობის ადმინისტრაციული მოწყობა: სამოქალაქო საზოგადოების ხედვა
- მედია სივრცის პლურალიზმის პრობლემები საქართველოში
- მედია (ზე)მოქმედებაში
- 2008 წლის აგვისტოს მოვლენების შემდეგ: რუსეთ-საქართველოს ომის შედეგები
- უსაფრთხოების სექტორის რეფორმა საქართველოში 2004-2007

